

Nr. 17
1939
30 s.

Haitse Ford!

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00-12.00.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasundumine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/3 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel J. Maide (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten A. Truuvere (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel A. Balder, Tallinna Maleva pealik major R. Lints, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. J. Lugus, Tartumaa Maleva pealik kol.-lt. P. Asmus, Viru Maleva pealik kol.-lt. G. Vaher, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. Juuli Steinmann, Noorte Kõrkaste Peastaabi ülem noortemagister J. Tedersoo, Kodutütarde esindajana keeleteadlane prl. Lilli Room ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane R. Jukk.

Nr. 17

1939

SISUKORD:

Kaanel: Kaitseliidu Tartu ja Tartumaa malevate uue hoone nurgakivi asetamine Vabariigi Presidendi poolt.

J. Orasmaa: Rahu ja meelegindlust!

— Tartu pidupäevad.

Major H. Kitvel: Lennuväe üldisi kasutamise võimalusi kaasaja sõdade kogemustel.

EPA: Ennustada sõda — kuivõrd see osutub valeks või õigeks.

— ju: Tänapäeva sõdur rindel.

— Pilte Euroopa rahutuist sündmusist.

H. N.: Briti maailmariigi strateegilised võõndid.

Kapten J. Kukk ja leitnant V. Pärilin: Missuguseid vigastusi tekitavad hobuste ratsarakmed ja kuidas neid vältida.

— Episood maailmasõjast.

— Rindesõdur jutustab.

— Meilt ja mujalt.

*Varas jätab varna seina,
tuli ei jäta sedagi!*

Tulikahju kurbade tagajärgede eest kaitseb Teid

«EKS=MAJA»

tulekindlustuse poliis

Kaitse Kodu!

Nr. 17

Tallinnas, 18. septembril 1939

XV aastakäik

Rahu ja meelekindlust!

Kogu maailm elab jälle üle erakordseid aegu. On sündinud see, mida kardeti ja mida püüdsid vältida eelmise maailmasõja kaudsete haavade all veel praegu ägavad rahvad. Sõjavanker veereb jälle. Kesk-Euroopas arenevad juba kolmandat nädalat dramaatilised sündmused Saksa-Poola sõjarindel, maailmameredel käib võitlus vabade veeteede pärast ning läänerindel näib esialgu küll veel tagasihoidlik sõjategevus sisse juhatavat uut maailmasõda. Kõik see on tõmmanud ülima pinge alla otseselt sõjast osavõtjad kui ka sõjatallermaa läheduses viibivad riigid ja rahvad. Loomulikult ei jäta see kõrgpinge oma mõju avaldamata ka nendele riikidele ja rahvastele, kes asuvad sõjategevusest eemal, kuna ka nendeni ulatuvad kaudselt teatud mõjud, mida iga sõjategevus endaga paratamatult kaasa toob.

Käesolevas relvadega lahendatavas konfliktis on suur osa maailma riike ja rahvaid asunud täielikult erapooletule seisukohale, nende hulgas ka Eesti.

Eesti rahvas on alati hinnanud rahvaste vaba enesemääramise õigust ning sõbralikke ja usalduslikke vahetõid oma lähemate ja kaugemate naabritega. Eesti suhtub täiesti neutraalselt ka käesolevasse konflikti ning on juba enne selle konflikti sõjaks kujunemist deklareerinud kogu maailmale oma vankumata tahet jääda erapooletuks kõigis rahvusvahelistes tüldes. Selle deklaratsiooni põhjal tunneb end Eesti ja võib ka seda Euroopa mõjuvate poliitiliste tegurite hinnangul lugeda seisvas väljaspool ohte ning ta võib senise püsiva järjekindlusega jätkata oma sisemise elu korraldamist kui ka välissuhete arendamist, nõnda nagu see sobib ühele erapooletule riigile.

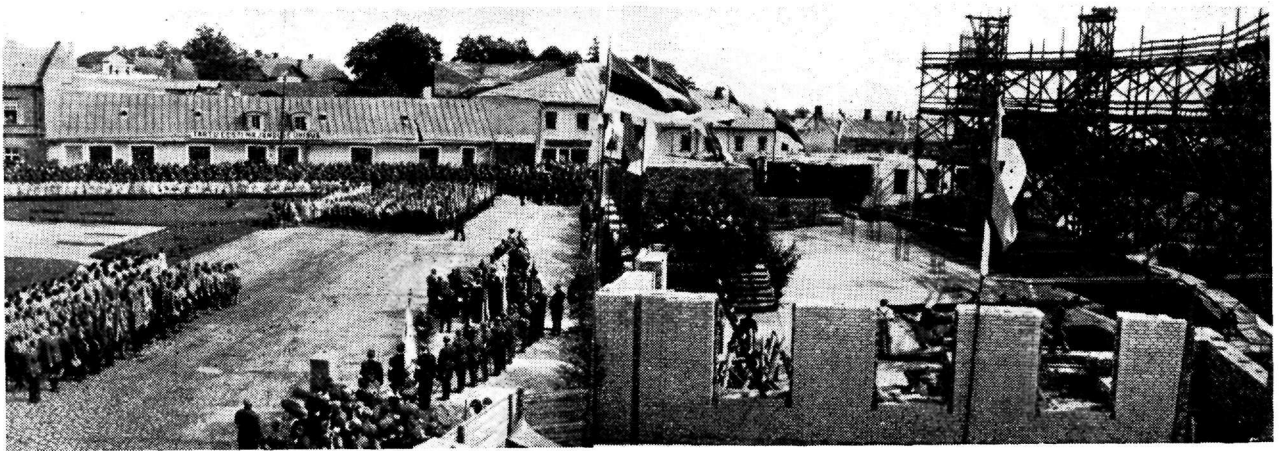
On raske ja ei ole ka meie ülesanne enustada, kuidas ja missuguse aja kestes lõ-

peb Euroopas praegu valitsev vaenuline tegevus ning missuguseid kaudseid mõjutusi see võib avaldada meile, peamiselt meie majanduslikele läbikäimisele riikidega, kelledega meie seni oleme arendanud oma väliskaubandust. Oleme ju rahvas, kes on elanud läbi mitmeid sõdade ajajärke, ja me teame väga hästi, missuguseid mõjutusi avaldavad sõjad rahvaste majanduslikule ja ühiskondlikule elule. Kõigis neis kaudseis ja otseseis pinevuis peame säilitama aga täielise rahulisuse ja külma vere. Meie peame kõike seda, mida elu annab, võtma kaine mõistusega ja tasakaalukusega. Meid ei tohi viivukski häirida alusetud kuuldused ning kontrollimatud väärtõlgitsused, mida paratamatult produtseerib pinevusrohke aeg. Me usume vankumatult oma rahva elutahtesse, riigijuhtide selgesse ettenägelisusse ja korraldusvõimesse ning ühiskonna küpsesse ja kainelt asjalikusse tegutsemisse kõigis meie riiklikes ja rahvuslikes ettevõtetes.

Kõigis neis ülesannetes on suur kaal ka meie arvukal vabatahtlikul kodukaitse perel. Iga Kaitseliidu mees ja naine olgu oma mõttes, sõnas ja teos eeskujuks üksteisele. Suure meelekindlusega jätkame meie oma igapäevast riigikaitsealist kui ka ühiskondlikku tööd, luues juure uusi eluväärtusi ja olles ise suutelised ületama kõiki võimalikke raskusi ning alati valmis nõu ja teoga aitama ka teisi kaaskodanikke.

J. Orasmaa,

kindral-major, Kaitseliidu ülem.

Vaade Kaitseliidu Tartu ja Tartumaa malevate maja nurgakivi asetamisele

Tartu pidupäevad

Vabariigi Presidendi külaskäik Tartumaale ja nurgakivi panek
Kaitseliidu Tartu ja Tartumaa malevate uuele hoonele

Käesoleva kuu esimese täisnädala algus kujunes Tartule ja Tartumaale suurteks pidupäevadeks — Vabariigi Presidendi K. Pätsi külaskäigule Tartumaale lisandus veel mitmesuguseid pidustusi: nurgakivi panek Kaitseliidu Tartu ja Tartumaa malevate uuele hoonele, suur paraad Vabariigi Presidendi vastuvõtu puhul, Tartu põllumajanduslik näitus, „Vanemuise“ uue teatrihoone avamine jne.

Kõrge külalise — Vabariigi Presidendi — vastuvõtuks oli terve Tartumaa end piduehtesse seadnud. Kõikjal lehvisid sini-must-valged rahvuslipud ja Presidendi läbisõiduteed palistasid tihedad rahvahulgad ühes paljude ülesseatud auväravatega.

Pühapäeva, 3. septembri, hommikul oli kõrge külalise vastuvõtuks kogunenud Tartumaa piirile Tartu maavanema H. Lauriga eesotsas põllutöominister A. Tupits, haridusminister kolonel A. Jaakson, Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, Tartumaa Maleva pealik kolonel P. Asmus ja rohkesti teisi ametisikuid.

Pärast mõneminutilist peatust maakonna piiril, kus üteldi Vabariigi Presidendile Tartumaale saabumise puhul südamlikke tervitusi, alustas Vabariigi President K. Päts koos saatjaskonnaga teekonda Tartu.

Esimene peatus pärast Tartumaa piiridesse jõudmist oli Vabariigi Presidendi Lohusuus. Auvärvate juure olid spaleeridena üles rivistunud organisatsioonid lipupudega, asutuste esindajad, noorkotkad, kodutütred, maanoored, vene ja eesti algkoolide õpilased, kaitseliitlased ja Naiskodukaitse.

Presidendi auto saabumisel hüüti „elagu“ ja külvati maantee üle lilledega. Orkester mängis hümnid. President ühes saatjatega väljus autost. Tema poole pöördus lühikeste tervitussõnadega Lohusuu vallavanem J. Kivi, kes tervitas Presidenti Lohusuu rahva nimel, avaldades rõõmu, et President oma külaskäigul peatub hetkeks Lohusuus, kus rahvas võib näha oma armastatud riigijuhti. Selle järele ulatasid kaks kodutütart

Presidendile kimbu punaseid lilli. Kohalike vene rahvusest kodanike poolt anti Presidendile üle leiba ja soola. Annetaja ütles, et vene rahvusest lohusuulased paluvad jumalat, et see Presidendile annaks tervist ja iga veel kaua oma õnneliku käega valitseda Eesti riiki ja ta rahvast.

Ettenähtud ajal — veidi enne kella kaheksat — saabus Vabariigi President koos saatjatega Mustveesse. Auvärava juures autost väljunud Presidendi K. Pätsi ilmumisel mängiti hümnid ja kõlas Põhja divisjoni pealikult notar E. Sillalt käsklus valveliseisakuks, mille peale President tervitas malevlasi. Nagu ühest suust kõlas malevlaste suust mehine „Tervist, härra President“.

Selle järel pöördus Presidendi poole lühikese tervituskõnega Mustvee linnavanem M. Koppel, kes muuseas tähendas: „Härra President, näeme teie isikus meie hoolekandjat ja armastatud juhti ja meie sooviks on, et teie võiksite meie armastatud kodumaad veel kaua juhtida õnnes. Võtke kaasa teadmised, et ka siin Peipsi kaldal on eesti meeste sugu, kes sammub vabadusteed.“ Kõne lõppedes kaks väikest kodutütart ulatasid Presidendile kimbukese punaseid nelke. Järgnesid rohked tervitused ja õnnesoovid. Ettenähtud kava kohaselt pidi Presidendi edaspidine sõit toimuma vahepeatusega kuni Tartuni, kuid Torma mõisa kohal selgus, et tormalased ei taha mingi hinna eest kõrget külalist peatusega edasi sõita lasta. Ka siin oli üles seatud auvärav, mille juures olid kohalikud seltskondlikud organisatsioonid üles rivistatud. Presidendile ütles siin tervitusi Torma vallavanem, kes andis edasi tormalaste kinnituse, et kui peaks vaja tulema, siis lähevad tormalased kui üks mees välja oma kodumaa vabaduse eest.

Edasi arenes Presidendi ja ta saatjaskonna sõit ilma peatusteta kuni Tartu linna piirini. Siin oli Raadi mõisa kohale üles seatud suur rohelisega kaunistatud

auvärav, mille juure oli asetatud ratsarügemendi orkester ning aukompanii samast väeosast.

Vabariigi Presidendi juhtisid läbi auvärava aukompanii ette 2. diviisi ülem kindr.-maj. J. Kruus ja Tartu linnapea kindr.-maj. A. Tõnisson. Kõrgemate sõjaväelaste esitlemise järele kõlas aukompaniilt mehine tervitus. Rahvas aplodeeris Presidendile kestvalt. Annetati lilli.

Linnavalitsuse liikmete ja teiste vastuvõtjate esitlemise järele astus President kohe oma autosse ja jätkus sõit läbi rahvamassistest täidetud tänavate. Kogu Presidendi tee puistati üle lilledega. Riigi esimest kodanikku saatsid lakkamatu käteplagin ja võimsad elagu-hüüded.

Jõudnud „Vanemuisesse“, pakuti linnavalitsuse poolt Presidendile kitsamas ringis kohvi.

„Vanemuisest“ sõitis President Tartu rackotta, kus talle oli korraldatud pidulik vastuvõtt. Raekoda oli sel puhul ehitud rohkete ilupuudega ja vanikutega. Volikogu saali oli kogunenud peale linnavolinike veel rohkesti Tartu avaliku elu tegelasi. Teiste seas paistsid silma ka Riigivolikogu esimees prof. J. Uluots ja riigikohtu esimees K. Parts. Presidendi kohale jõudes andsid naisvolinikud pr. K. Bešanitskaja ja pr. H. Mäelo Presidendile lilli. Tartu linnapea kindral Tõnisson pöördus tervitavate sõnadega riigipea poole. Kõnet katkestasid tugevad kiiduavaldused, kusjuures koosolijad seisisid püsti. Linnapea rõhutas President K. Pätsi silmapaistvat osa Eesti riikliku iseseisvuse kujunemisel ja avaldas headmeelt, et riigijuht on võtnud vaevaks külastada Tartut, et jälgida siin tehtavat tööd ja tegevust, mis süvendab vastastikust arusaamist. Linnapea lõpetas koosolijate kiiduavalduste saatel oma tervituskõne sellega, et ta soovis Presidendile head tervist, palju aastaid ja jõudu riigi juhtimise jätkamiseks.

Edasi lausus linnapea, et tal on meeldivaks ülesandeks teatada, et Tartu linnavolikogu oma erakorralisel koosolekul on Presidendi üksmeelselt valinud Tartu linna aukodanikuks. See teade võeti vastu ovatsioonidega. Linnapea andis seejärel Presidendile üle aukodaniku diplomi ning ühtlasi ka mälestusesemena mahuka ülesvõtetekogu Tartust.

Vabariigi President K. Päts KL Tartu ja Tartumaa malevate maja nurgakivi asetamisel kõnelemas

Tartu linnavolikogu pidulik koosolek Vabariigi Presidendi K. Pätsi Tartu linna aukodanikuks valimisel

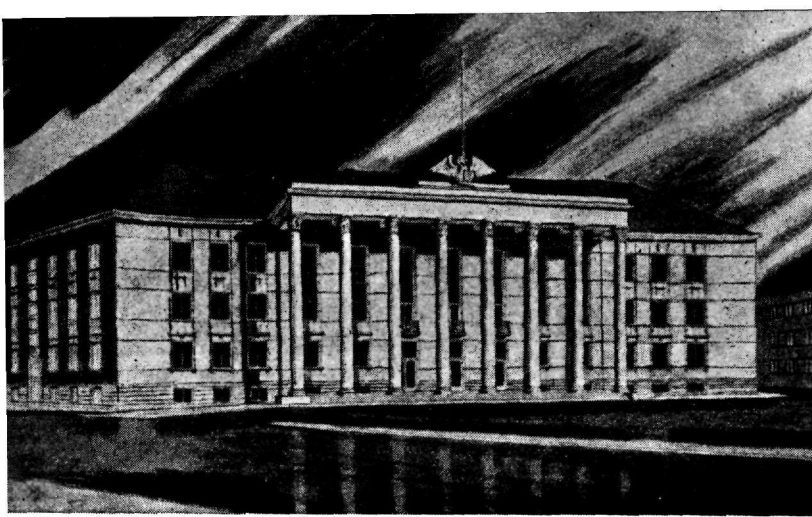
Pärast seda pidulikku momenti said sõna Tartu vähemusrahvuste esindajad, kes ütlesid Presidendile aupaklikke ja sooje tervitusi, rõhutades eriti, et Eestis on antud vähemusrahvustele vabad võimalused kultuuriliseks arenemiseks. Tervitusi ja tänusõnu ütlesid saksa, juudi ja vene vähemusrahvuste esindajad.

Olles kirjutanud nime Tartu linna külalisraamatusse, võttis President rõkkavate kiiduavalduste saatel sõna, üteldes:

„Teie ei tohi, lugupeetud kaaskodanikud, oma programmist üle minna ja seepärast lubage, et ma õige lühidalt neid paljusid tundeid, mis ma siit saalist olen kaasa viinud, avaldada katsun. Olen tõsiselt liigutatud kogu sellest vastuvõtust, mis ma Tartu linna jõudes olen näinud. Juba see noorte hulk, nende vaimustatud silmad, nende käeviiped ja lõpmata palju lilli näitavad, et Tartu noorus kasvab üles selles teadmises, et ta meie riigile ükskord annab need jõud, kes asendavad meid, vanemaid, kui me kaome.

Pean tähendama, et meie töö ja tegevus on neil ülemineku-aegadel raske ja mitmekesine olnud, aga kui meie kõik oma jõu oleme katsunud oma kodumaale pühendada, siis on see meid ikka edasi viinud. Samuti on meid ka edasi viinud see teadmine, et kui meie kõiki oma jõude oma riigi ülesehitamiseks ei anna, siis meie ka edasi ei saa.

Oleme nüüd raskesse ajajärku jõudnud ja ma võin päris rahuliku südamega teile kõigile öelda, et meie, riigi valitsemise juures olles, praegu täiesti rahulikult läheme neile rasketele aegadele vastu, teades, et oleme oma välispoliitilisi vahekordi nii püüdnud korraldada, et meil ei ole kellegi käest midagi nõuda ega samuti

Kaitseliidu Tartu ja Tartumaa malevate uus ehitatav hoone

kellelegi midagi anda. Oleme oma riigi vahekorrad nii seadnud, et need lasevad meid kõrvale jääda suurtest kannatustest ja hädaohtudest, mis võivad tulla ja on tulemas teistele rahvastele.“

Jatkates oma kõnet märkis President, et Tartu ja Tallinna vahel ei ole mingeid lahkuminekuid. Presidendi kõnet kviteeriti suurte kiiduavaldustega.

Pärast tutvumist raekojaga siirdus President paraadile, mis oli korraldatud tema auks Suur- ja Söögiturul. Paraad kujunes võimsaimaks ja suurimaks, mida aegade jooksul üldse Tartus on nähtud. Paraadist võtsid osa kõik Tartu garnisoni väeosad, Tartu maleva üksused, Tartumaa malev, tuletõrjebriigaadid Tartust ja Tartumaalt, linna- ja maaorganisatsioonid ning kõik üliõpilaskonvendid, ka vähemusrahvuste omad kaasa arvatud.

Paraadi oli kogunenud jälgima mitmes kohas lausa inimhord. Emajõe vasakpoolne kallas vastu Söögiturku oli inimestest otse täis lükitud. Samuti olid inimhordidega palistatud Suurturu ja Söögituru ning Vabaduspuiestee tänavad. Paraad ise oli rivistatud Suurturule, kus asus ligi 450 seltskondlikku organisatsiooni lippudega ja noorkotkad ning kodutütred, kuna Söögiturule olid paigutatud kõik garnisoni väeosad ja Tartu linna ja maa malevate kõik üksused. Aukülaliste hulgas viibis ka prof. Jaan Tõnisson, Tartu linna teine aukodanik.

President võttis paraadi vastu aukülaliste jaoks ehitatud tribüünil, sõnades valjuhääldajasse „Tervist, paraad!“ Vastuseks kõlas mitmetuhandepaliselt malevalt: „Tervist, Härra President!“

Järgnes kohe paraadmars, mis kestis ligi poolteist tundi ja mida Presidenti nähti suure huviga jälgivat. Eriti rõõmsal pilgul jälgis President koolipoistest malevlaste marssimist, väikeste noorkotkaste rivi ja motiveeritud Kaitseliidu üksuste liikumist. Võimsa ja efektiivse mulje jätsid ka seltskondlikud organisatsioonid, keda oli maalt ligi 400, 4-liikmelistes esindustes lippudega, ja linnast 50 ümber.

Paraadilt sõitis riigipea Tartu Kaitseliidu maja nurgakivi panekule postijaamaplatsile.

Nurgakivi panek Kaitseliidu Tartu ja Tartumaa malevate majale kujunes Kaitseliidu elus suureks sündmuseks.

Tartu maa ja linna kaitseliitlased, Naiskodukaitse liikmed, noorkotkad ja kodutütred sammusid suurparaadilt kohe postijaamaplatsile ja rivistusid seal. Kuigi ruum postijaamaplatsil nii suurele hulgale kippus kitsaks jääma, suudeti ometi kõik paraadist osavõtjad koondatud kolonnidena ära mahutada.

Presidendi saabumine võeti vastu tervitusmarsiga. Presidendile raporteeris Kaitseliidu ülem kindralmajor J. Orasmaa, kuna Naiskodukaitse Tartu Ringkonna esinaine pr. E. Saral ulatas Presidendile suure kimbu punaseid lilli. Selle peale juhutati President autribüünile, kuhu olid juba varemalt kohale saabunud kutsutud aukülalised, kes võtsid osa ka suurparaadist.

Kindralmajor J. Orasmaa pöördus Presidendi poole järgmiste sõnadega: „Kõrgesti austatud härra Vabariigi President! Oleme üpris rõõmsad, et olete meie hulka tulnud. Võtke vastu meie otsekohene ja suurim tänu selle abi ja huvi eest, mida olete alati üles näidanud Kaitseliidu vastu. Nüüd, kus maja valmimas Tartu ja Tartumaa malevatele, oleme kahekordselt rõõmsad, et tohime Teid, härra President, endi hulgas näha. Me töötame, et oleme alati valmis kaitsema oma isamaad, kui seda vaja peaks minema. Palun Teid, härra President, panna sellele majale nurgakivi.“

Järgnes Vabariigi Presidendi K. Pätsi sõnavõtt, kes ütles sel puhul järgmist:

„Kaitseliitlased — mehed ja naised! Täna nurgakivi panemisel ühele kaunile hoonele, mis peatselt kaunistab Tartu linna, on minul eriti heameel näha, kuidas meie Kaitseliit jõudsasti kasvab ja kosub. Praegu

Pilte Kaitseliidu paraadilt Vabariigi Presidendi vastuvõtul Tartus

paraadilt tulles pidin tõsiselt selle üle rõõmustama, et meil ei ole tarvis oma rahva jõude sõduritena kinnistesse kasarmutesse oma töö juurest ära viia, vaid nägin, kui palju meil vabu kodanikke ise vabatahtlikult oma hariliku töö ja tegevuse kõrval riigikaitse ülesandeid enda peale on võtnud. Meie kõik teame, kui tähtis see on, et võime igäüks oma igapäevase töö juure jääda ja seejuures ühtlasi kindlad olla, et meie riik on kaitstud. Kindlad olla seepärast, et teame — terve meie rahvas on alati valmis ja ette valmistatud kätte võtma relvi, et tarviduse korral oma riiki kaitsta, kui kellelgi on tahtmine meie ülekohtu teha. See ühtlasi vähendab meie riigi väljaminekuid ja lubab meil tööjõudu kokku hoida. See on ka ühtlasi meie kodanike poliitilise ja sõjalise valmisoleku kasvatamiseks väga tähtis. Täna kõiki kaitseväelasi ja teid, härra kindral, selle suure töö eest, mida aastate jooksul meie kodumaale ja riigile olete teinud. Olen isiklikult pikkade aastate kestes alati Kaitseväe organisatsiooniga kaasa töötanud ja tean, kui palju väikeste võimalustega tuleb korda saata, kui palju tuleb siin aega ja jõudu kulutada. Kõik seepärast, et Kaitseväe ei saa riigi käest toetuseks nii suuri summasid, nagu seda näeme mujal oma naabermaades. Seega võin ütelda, et Eesti Kaitseväe on meie kodanike ohvri-meelsuse ja patriotismi peale ehitatud.

Need, kes kaitseväelastena on tegevad, ei taha oma töö ja vaeva eest midagi muud kui et nende ennast-salgav ja ohvrimeelne töö tunnustataks riiklikuks ja üldkasulikuks tööks.

Kaitseväe uue hoone nurgakivi panemisel lubage kogu Kaitseväe perele ja teile, härra kindral, Kaitseväe ülemena avaldada sügavat tänu patriotismi ja isamaa kaitseks valmisoleku eest ja lubage soovida, et selles uues majas ka edasi kestaks põlvestpõlve see vaim, mida Kaitseväe edasi on viinud ja mis temast on teinud tõsise kaitseparaadi meie Vabariigile. Ühtlasi soovin, et kodutütardest ja noorseppadest kasvaksid teile järeltulijad, kes käiksid oma eelkäijate jälgedes ja järgneksid oma eelkäijate eeskujule, et igavesti kestaks vaba tahtmine kaitsta oma riiki ja valmis olla oma riigi eest siis, kui temal on kõige raskemad ajad.“

Pärast hümni, mida Kaitseväe pere kaasa laulis, asetaski President torbiku dokumentidega müüri sisse, tõstis kivi peale ja kinnitas selle lubjaga.

Vaimuliku talituse pidasid abipraost A. Vooremaa ja ülempreester K. Kokla. Abipraost võttis oma kõne juhtlauseks sõnad: „Ja tema ei langenud mitte, sest tema alus oli kaljule pandud.“ Edasi tähendas abipraost, et kivid võivad ju aegade jooksul puruneda, aga mis jääb, see on vaim. Kestku see vaim põlvest põlve ja kandku igäüks meist puhast südant. Järgnes nurgakivi pühitsemine.

Pärast vaimulikku ühislaulu hüüti kindralmajor J. Orasmaa ettepanekul Vabariigi Presidendile neljakordne elagu. Tervitusmarsi ja aplausi saatel lahkus President ühes saatjatega Kaitseväe hoonele nurgakivi panekult.

Pärast seda viibis Vabariigi President Tartu näitusväljakul suurejoonelisel lõikuspeol, kus ta esines kõnega. Öhtul viibis President „Vanemuise“ uue teatrihoone avamisel. Järgmisel päeval sooritas President pika ringsõidu mööda Tartumaad. Igal pool võeti teda vastu suure vaimustusega ja poolehoiuavaldustega.

*

Eelpool kirjeldatud suursündmuste puhul, mis andsid kogu Tartumaale pidupäevade ilme, ei saa mööda minna ka Kaitseväe tööpäevadest, mis toimusid samal ajal Tartus. 2. ja 3. septembril korraldati Tartus Tähtvere mõisa väljakul KL Tartumaa Maleva ja Tartumaa ning Petseri, Valga, Viru ja Võru malevate ühised ratsavõistlused. Kahel päeval oli võistlustules üle poolesaja ratsaniku, kes viisid ausas ja tublis võist-

Pilte Tartus peetud Kaitseväe ratsavõistlusilt. All Kaitseväe ülem võistlustel kõnelemas; tema kõrval võistlustel esinenud vanad ratsamehed — Teder Tartumaalt ja Egel Valgamaalt

luses pealtvaatajaskonna lausa vaimustusse. Võistlusi jälgis mõlemal päeval ka Kaitseväe ülem kindral J. Orasmaa, kes jagas võistluste lõppedes ka võitjatele auhindu.

Ei saa märkimata jätta ka Tartu ja Tartumaa Naiskodukaitse rasket ülesannet Tartu pidupäevadel. Olles Presidendi vastuvõttude juures kõikjal tegev tuli Tartumaa NKK Ringkond Tartu näitusel toime suurejoonelise massitoitlustamisega, kus jagati väliköökidest toitu kümnetele tuhandetele näituse külastajatele. Nii suure rahvaarvu toitlustamine oli Naiskodukaitsele suureks tuleprooviks ja see õnnestus kõigiti hästi.

Lennuväe üldisi kasutamisevõimalusi kaasaja sõdade kogemusil

H. KITVEL, major, sv.-lendur

Käesolevas artiklis väljendatud arvamised lennuväe kasutamisevõimaluste kohta põhjendavad Itaalia-Abessiinia ja Jaapani-Hiina sõja ning Hispaania kodusõja kogemusil; äsja puhkenud sõja kogemusi ei ole võimalik olnud kasutada, kuna praegu käsitleda olevad andmed lennuväe tegevuse üle selles heitluses on veel liialt puudulikud ja katkendlikud. Peab aga arvama, et ka see sõda tõendab liigne kord, et osavalt juhitud võimsa lennuväe tegevus suudab mõjutada küll ühe või teise sõjalise tegevuse käiku, kuid sõja otsustamiseks ainult lennuväe tegevusest siiski ei piisa.

Sõja ülimaliks eesmärgiks on oma tahte pealesurumine vastasele ja seega vastase tahtejõu murdmine. Sõjas avaldub riigi tahtejõud kas vastupanu avaldamises või agressiooni teostamises teise riigi ja rahva vastu. Selle tahtejõu avaldamise reaalse vahendina on riigil kasutada sõjalisi jõude maa-, mere- ja õhujõudude näol. Seepärast on Clausewitz'il õigus, kui ta ütleb, et sõja esimeseks eesmärgiks on vastase sõjajõudude hävitamine. Aga vähe sellest. Sõjajõudude hävitamisega ei ole veel lõplikult murtud rahva tahtejõud ja vastupanuvõime. Sõda ei ole veel otsustatud, kui lahingus on löödud vastase sõjavägi. Kas oleks näiteks olnud murtud Abessiinia rahva vastupanuvõime, kui itaallased, pärast Ašangi lahingut, kus lõplikult hävitati neeguse sõjajõud, poleks okupeerinud Addis-Abeba? Kindlasti mitte. Ja sellest selgub, kuivõrd oluline on teine sõda otsustav element, ja nimelt territooriumi vallutamine või okupeerimine. Need sõja lõppeesmärgi saavutamise abinõud on mõõduandvad igas sõjas, kuid nende ulatus on kaasajal suurenenud tehnika ja riikide sotsiaalse struktuuri arenemise mõjul. Kui sõdades enne Maailmasõda ja isegi veel Maailmasõjas endas sõjavägi moodustas olulisima elemendi rahva ja riigi vastupanujõus, siis moodustab tänapäeval kogu rahvas in corpore ühise, lahutamatu terviku. Kaasajal ei saa enam kõnelda ainult sõjajõududest kui mingist rahvast eraldatud organismist. Sõjajõudude mõiste all tuleb nüüd mõista mitte ainult sõjaväge selle sõna kitsamas mõttes, vaid kogu rahvast, kes riigikaitsest osa võtab. Selle tõttu ei piisa ka sõja lõpetamiseks ainult sõjavägede vahel peeta-vaist lahingust, vaid peab murdma kogu rahva vastupanutahte. Pealeselle kaasaja sõjavägi, omades hulga tehnilisi vahendeid, oleneb suurel määral riigi tööstuslikest ja majanduslikest ressurssidest. Neid ressursse ta võib kasutada maksimumini ainult siis, kui tööstus ja majandus on hästi organiseeritud ning suudavad töötada maksimaalse pingega sõja ajal, see tähendab ajal, millal nõuded nende vastu on kõige suuremad.

Arvesse võttes moodse riigi struktuuri ongi välja arenenud absoluutsõja põhimõte. Absoluut- või totaalsõjas nõutakse kogu rahva vastupanuvõime murd-

mist, riikliku elu desorganiseerimist, rahva korraldatud sotsiaalelu purustamist löökidega, mis on sihitud kogu rahva ja võimalust mööda kogu riigi territooriumi vastu.

Moodse riigi elu on koondatud peamiselt asulaisse, linnadesse, mis samuti nagu närvid ja lihaste keskused elavas organismis moodustavad kõige tundlikumad kohad riigis. Linnadesse on koondatud valitsemiskeskused, tööstused, suurimad majandusressurside tagavarad ja rahva vaimse elu avalduste keskused. Linnad, olles tihedasti asustatud ja omades seega palju elanikke, kes on kuhjatud väikestele maa-alale, on väga tundlikud igasuguste vapustuste vastu. Kommunaalne ja isegi puht-tehniline elu korraldus linnades on väga keeruline ning ükskõik missuguse üksiku haru katkemisel kannatab kogu tervik. Kuna see aga omakorda võib ühel või teisel määral mõjutada kogu riigi vastupanuvõimet, siis on arusaadav, et asulad on tähtsaimaid objekte kaasaja totaalsõjas.

Teiseks ja väga oluliseks objektiks on ühenduste. Oleme ammugi edasi jõudnud keskaegsest olukorrast, kus linnad võisid elada isoleeritult. Linnades elutsevatel massidel varustamine kõige vajalisega ning kauba- ja tarbeainete vahetus linnade vahel on kaasajal möödapääsmatult vajaline linnade elu alalhoiuks. Kuna neid tarbeaineid linnad vajavad tohutul hulgal, siis on transpordi ja ühenduste korraldamine üks tähtsaimaid probleeme moodse riigi elus. Seepärast on riigi elu halvamisel totaalsõja teiseks objektiks ühendused.

Linnade ja ühenduste riigi organismist äralõikamine ja osalt ka purustamine on võimalik kõigepealt territooriumi okupeerimise teel, mida järk-järguliselt teostavad piirilt vaenulise riigi sisemusse edasi liikuvad sõjaväed. Vähi- või vastupanu puhul vastase poolt nõuab sellane viis palju aega ja me jõuamegi ühe järgmise kaasaegse sõja elemendi juure. Kaasajal ja arvatavasti tulevikuski kipub sõda muutuma pikaajaliseks. Mida pikem on aga sõda, seda rohkem nõuab ta sõdijailt pingutusi, seda enam hävitab ta isegi võitja poole majandust. Neli aastat kestnud Maailmasõda vapustas nii tugevasti maailma majan-

dust, et see kannatab sõja tagajärjel veel praegugi. Veel enam on seda karta pikaajalises tulevikusõjas, kuna üksikute riikide majanduslikud suhted on viimase 20 a. kestes veelgi rohkem üksteisega läbi põimunud. Pealeselle nõuab tulevikusõda arvatavasti nii palju tehnilisi materjale, tooraineid ja kõigepealt põletis- ja määrdeaineid, et sõja lõppedes kogu meie tsiviilsatsioon oleks hävimise ohus. Sellest tingitult otsitakse abinõusid sõja kiireks lõpetamiseks ning otsustavuse saavutamiseks võimsa löögiga lühikese aja kestes. Kui aga arvesse võtta, et riigid oma korraldatud sotsiaalelu, majanduse ja territooriumi kaitseks juba aegsasti ehitavad piiridele betoon- ja terasvõid, siis osutub sõja kiire lõpetamine harilike vahenditega vägagi küsitavaks. Igal juhul tahetakse tulevikusõjas oma tahet vastasele peale suruda võimalikult kiiremini, püüdes võimalikult tugeva löögiga paralüüsida kogu vaenulise rahva ja riigi struktuuri.

2. Lennuväe osa tulevikusõjas.

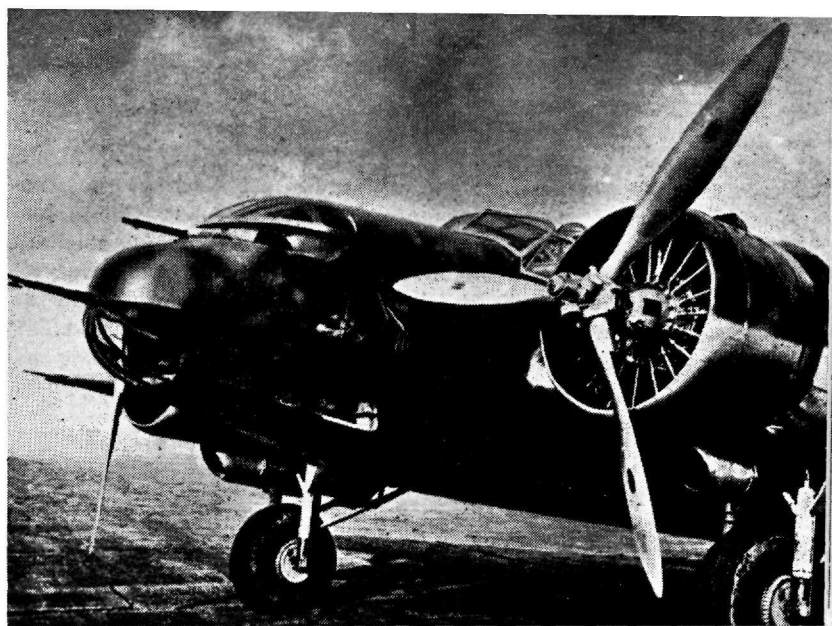
a) Mida loodetakse lennuväelt.

Eelmises lõigus mainitud eesmärkide saavutamiseks pandi suuri lootusi lennuväele, mis, olles võimeline tegutsema õhus, pidi teostama lööke vastase linnade ja ühenduste pihta, kutsudes seega esile sõja kiire lõpu. Selles nähti tähtsamat lennuväe ülesannet tulevikusõjas. Sõda tagamaa, „Hinterland'i“, vastu, seoses rindel käivate operatsioonidega, pidi jääma lennuväe hooleks. Väljudes lennuväe võimeist, lennukite suhtelisest vabadusest õhus, kiirusest ning kandejõust on tekkinud ka vastavad lennuväe rakendamise teooriad, mis on enamikus rajatud Maailmasõja kogemusele ja lennuväe tehniliste võimete hilisemale arengule. Kuni Itaalia-Abessiinia ning Jaapani-Hiina sõjani ja Hispaania kodusõjani tekitas lennuväe võimsus ärevust kogu maailmas. Kui kardeti ja kardetakse sõda, siis peamiselt lennuväe ja temale määratavate ülesannete pärast.

Teoreetiliselt on lennuvägi tõesti võimeline saavutama väga palju. Teoreetiliselt on pessimistidel veel praegugi põhjust karta sõda, kuid praktiliselt näitavad asja lõppenud ja veel lõppemata sõdade kogemused, et lennuvägi, isegi koos töötades maa- ja mereväega, vaevalt võib tuua kiiret otsustavust sõjas, kõneleinata sellest, et ta seda suudaks teha üksi. Lennuvägi on tõendanud moodse sõja lahinguväljadel, et ta on jalaväe parim sõber ja abiline ning et tema relvad suudavad anda maapealsetele vägedele võimsat toetust nii pealetungil kui ka kaitsel. Lennuvägi on hiilgavalt täitnud vägedega koostöö sarjas vaatluse-, luure-, side- ja varustamisülesandeid nii, et arvatavasti need ülesanded ka tulevikusõdades usaldatakse veel suuremal määral lennuväe kätte. Tuleviku armee ei tegutse enam iialgi lennuväe abita ja kasutab maksimumini tema võimeid.

b) Õhuvalitsemine.

Valitseda õhus tähendab Douhet' järgi „olla suuteline tõkestama vastase lendamist, kindlustades endale selle võimaluse“. Lennuväe edukama tegutsemise

Itaalia kerge pommituslennuk „Caproni 135“

võimaldamiseks tuleb tulevikusõjaski otsida õhuvalitsemist. Selleks jäävad arvatavasti maksma Douhet' poolt soovitatud võtted, ja nimelt vastase lennuväe baaside, aerodroomide ja tööstuste pommitamine esimeses ja vastase õhujõudude hävitamine õhulahinguis teises järjekorras. Paistab aga siiski, et need võitlusviisid ei anna absoluutseid tulemusi, nagu seda näitavad Hispaania ning Jaapani-Hiina sõja kogemused. See annab võimaluse teha esimese ja väga olulise järelduse tulevikusõja kohta:

Kui tulevikusõjas mõlemal vastasel on enam-vähem võrdsed õhujõud, siis ei ole ühelgi neist võimalik saavutada absoluutset õhuvalitsemist. Küll aga on võimalik, kontsentreerides õhujõude ja võib-olla mõne õnnestunud õhulahinguga, saavutada õhuülekaalu piiratud ruumis piiratud ajaks.

Juhul aga, kus, nagu Itaalia-Abessiinia sõjas, ühel poolel lennuvägi puudub või see on nõrk, on tugevama poolel võimalik õhuvalitsemist saavutada kergemini ja pikemaks ajaks. See ei ütle aga sugugi seda, et nõrgema poole lennuvägi üldse ei saa tegutseda. Vähegi vastuvõetava materjalosa ja hea lendava koosseisu juures, kasutades kõiki soodustusi, mis ühel või teisel juhul pakub maastik ja ilmastik, on ka nõrgemal poolel võimalik tegutseda ja täita mõningaid ülesandeid. Nii täitsid Vene lendurid 04. 09. 1915. a., kasutades halba ilma, tähtsa õhuluureülesande, hoolimata sakslaste absoluutsest õhuülekaalust, ja Jaapani-Hiina sõjas teostasid Hiina pommitajad 1600-km retke Nagasaki, Fukuoka ja Sarebe linnale Jaapanis ning on edukalt pommitanud jaapanlaste aerodrome, hoolimata viimaste õhuülekaalust. Siit teine järeldus:

Tulevikusõjas on ka nõrgema poole lennuväel võimalik tegutseda, isegi siis, kui õhuvalitsemine on täieliselt vaenlase käes, juhul, kui nõrgema poole lennuvägi omab ajakohase materjalosa ja ta lendava koosseisu moraal on kõrge.

Sellega siis, toetudes kaasaja sõdade kogemusile, võib ütelda, et õhualitsemise probleem ei ole kaugeltki nii terav nagu seda arvab Douhet. On ju loomulikult parem, kui vaenlase lennukid on täieliselt välja lülitatud, kuid kuna see on praktiliselt vaevalt teostatav, siis tuleb lennukitel ka vastase lennukid olemasolul teostada temale määratud ülesandeid.

b) Lennuväe taktikaline ja operatiivstrateegiline kasutamine.

Luure, side, koostöö teiste väeliikidega, vägede varustamine ja transport, mis on tähtsaimaid lennukiväe ülesandeid kaasaja sõdades, jäävad sellaseiks ka tulevikusõjas ja neid teostatakse tulevikus samuti taktikalises, operatiivses ja strateegilises ulatuses. Lennukiväe materjalosa täiendamise suurenemine üha ka lennukiväe võimed neil aladel. Aga veel suuremad võimalused avanevad tõenäoliselt lennukiväe rakendamisel otse maapealsete vägede lahingusse.

Nõukogude Vene lennukiväelaste vahel on tekkinud vaidlus küsimuse üle, kas on lahinguväljadel lennukiväe vaja, ning seoses sellega arutatakse taktikalise operatiivseid lennukiväe rakendamise võimalusi. Mõned autorid, nagu näiteks tuntud lennukiväe eriteadlane brigaadi komandör Jonov, eitavad lennukiväe kasutamise vajadust otse lahinguväljal. Jonov'i arvates seob sellane lennukiväe rakendamine suuri lennukiväe jõude, mis samal ajal võiksid edukamalt teostada teisi ülesandeid. Jonov toetub peamiselt Hispaania sõja kogemusile ja ütleb, et lennukiväe vähesuse tõttu ei ole lennukivägi suutnud otsustavalt mõjutada lahingukäiku. Pealegi olevat tema mõju olnud peamiselt moraalne ning lennukiväe relvadega tekitatud kaotused tühised. Jonov leiab, et Hispaanias lennukiväe kasutati maapealsete vägede lahingust osavõtuks ainult sellepärast, et suurtükiväge oli vähe. On autoreid, kes pooldavad Jonov'i vaateid, kuid on ka neid, kes temale vastu vaidlevad ja leiavad, et lennukiväe osatähtsus lahingus on ikkagi suur.

Neid vaidlusi on käsitatud vaid sellepärast, et näidata, kuivõrd erinevad on vaated lennukiväe kasutamise kohta, ehkki kaasaja sõjad võimaldavad teha võrdlemisi selgeid järeldusi. Paistab, et Jonov'il ei

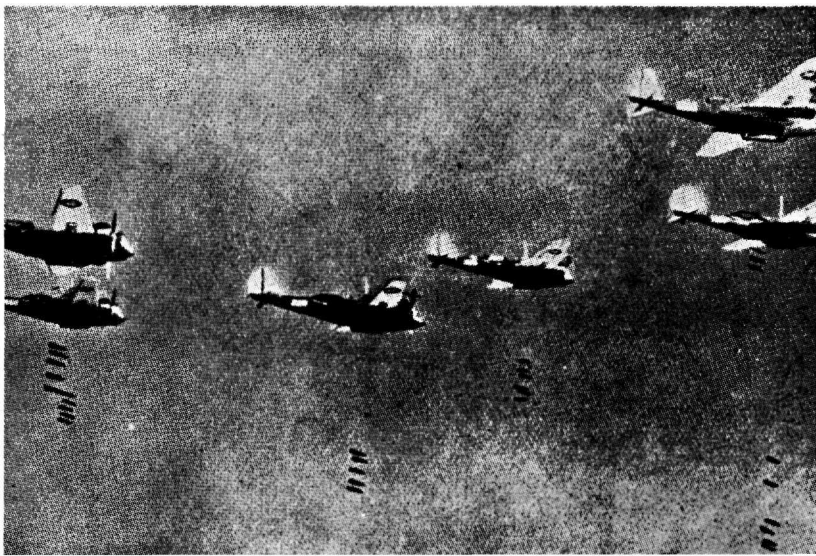
Pommide langetamine pommitajalt

ole õigus. Lennukiväe kasutati jalaväe toetamiseks mitte üksnes Hispaanias, vaid ka Itaalia-Abessiinia ja Jaapani-Hiina sõjas. Ja kuigi lennukivägi on midagi suutnud tõestada oma sõjaliste võimete kohta, siis on see tema tähtsus teiste relvaliidide abistamisel lahinguväljal. Tõsi küll, igas kaasaja sõjas on lennukiväe maapealses lahingus kasutamise põhjuseks olnud peamiselt suurtükiväe mitteküllaldane arv. Aga kas on võimalik loota, et tulevikusõjas jätkub suurtükiväge kõigi vajalike purustuste teostamiseks? On väga tõenäoline, et tulevikusõjas tuleb jällegi kasutada lennukiväe suurtükiväe tule täiendamiseks. Teiseks aga võib lennukivägi, kauglaske-suurtükiväe asendajana, sageli teostada sellaseid ülesandeid, mida suurtükivägi kaugele tõttu või muil põhjustel ei suuda täita. Seega pole lennukiväe kasutamine maapealses lahingus sugugi otstarbetu, kuigi tõhusaid tulemusi võib saavutada ainult lennukiväe massilise kasutamise juures. Eriteadlaste arvutuste kohaselt olevat kaasaja kaitsesüsteemi ühe ruutkilomeetri tõhusaks turvamiseks vaja vähimalt 20—25 tonni pomme, milleks vajatakse 40—50 lennukit, kandejõuga à 500 kg. Seega teostades pealetungi vastase kindlustatud positsioonile ühe diviisiga 3—4-km rindel vajatakse selleks kuni 200 lennukit ainult ühekordseks löögiks. Kuna aga ühest löögist on loomulikult vähe ja neid tuleks korrata lainetooliste pealelendudega, siis vajatakse ühe rindekilomeetri jaoks vähimalt 200 ja ühe diviisi pealetungiriba jaoks kuni 800 lennukit. On tõenäoline, et kaitseteostamisel, missugune ülesanne kaasaja mõistete järgi vajab samuti ka lennukiväe kaasabi, võib lennukiväe arv olla väiksem, kuna pealetungiva vastase tagasilöömine on kergem, sest temal puuduvad kaitsesehitused. Ülaltoodust võib teha järelduse, et lennukiväe kasutamine lahingus annab tulevikus tõhusaid tulemusi ainult siis, kui lennukiväe kasutatakse massiliselt.

Siinjuures aga Hispaania ja Jaapani-Hiina sõda on tõendanud, et lennukiväe ei tarvitse olla sugugi nii palju kui neid nõutakse teoreetiliste arvutuste järgi. Kõik oleneb olukorrast ja, mis peasi, vastase moraalist.

Kuna aga lahinguväljadel lennukivägi kannab suuri kaotusi, sest lennukiväe tuleb madalal kõrgusel, olles õhukaitserehvade kõige mõjuvama tule piirkonnas, ning kuna lennukiväge ei ole kunagi nii palju, et seda jaoks massiliseks kasutamiseks nii lahinguis kui ka teiste ülesannete täitmisel, siis võib vist nõustuda Kahanov'i arvamistega, et lennukiväe kasutamine maapealses pealetungilahingus on õigustatud järgmisil juhtumel:

- piiratud eesmärgiga pealetungioperatsioones, vastase taktikalise kaitsesüsteemi ulatuses, kus pole nõutav mingi operatiivsemete saavutamine;
- vastase hästi ettevalmistatud kaitsesüsteemi sisselõhkumiseks, kui ilmselt on vähe maapealseid vahendeid, s. t. suurtükiväge, miinipildujaid jne.;
- pealetungil raskel maastikul, kus on raskendatud muude võitlusvahendite, näit. tankide, kasutamine;

— juhtumeil, kus lennuvägi võib saavutada paremaid tulemusi kui teised võitlusvahendid — näiteks metsa süütamine, kus asuvad vastase varud, jne.

Kaitseoperatsioones võib lennuvägi oma pommeide ja kuulipildujate tulega tagasi lüüa või vähimalt pidurdada vastase rünnakuid. Pealetungil oleva vastase ründamine on pealegi lennuväele vähem ohtlik, kuna siis on vaenlasel palju raskem korraldada õhukaitset kui kaitseolukorras.

Veel rohkem pääseb aga lennuväe osatähtsus maksvusele taanduva vastase jälitamisel, tegutsemisel moto-mehhaniseeritud koonduste vastu ja dessantoperatsioonide vastu võitlemisel.

Abessiinia sõjaväe jälitamised lennuväega näitavad, kui edukas võib olla lennuvägi sellases olukorras; Guadalajara lahing Hispaanias on kujukaks näiteks sellest, mida võib teha lennuvägi kaasaja kohmakaile moto-mehhaniseeritud kolonnidele, ning Mallorca saarele sooritatud valitsusväelaste dessandi ründamine Hispaania kodusõjas näitab lennuväe edukat tegevust ka dessantide tagasitõrjumisel ja likvideerimisel. Nende operatsioonide laiaulatuselisemaks muutmisel ulatub lennuväe tegevus palju kaugemale taktika raamistikust ja kuulub juba operatiivsesse valdkonda, ning osav lennuväe kasutamine võib vastase viia isegi katastroofini.

Mis puutub lennuväe kasutamisse operatiiv-strateegiliste eesmärkide taotlemisel, siis siin on samuti nagu lennuväe taktikalisel rakendamisel peanõudeks see, et lennuväge tuleb kasutada massiliselt. Kui Hispaania, Itaalia-Abessiinia ja isegi Jaapani-Hiina sõda ei ole näidanud, et lennuväe kasutamine tagamaa vastu oleks annud otsustavaid tulemusi, siis tuleb pidada meeles, et lennuväge nende ülesannete täitmiseks pole kunagi rakendatud küllaldaselt määral. On ju loomulik, et Madridi-taalise linna pommitamine 10 ja isegi 20 lennukiga ei või anda üllatuslikke tulemusi ja veel vähem võib seda loota riigis, kus on mitu sada miljonit elanikku, nagu Hiina. Kuipalju siis peaks olema lennukeid tõsiste strateegiliste eesmärkide saavutamiseks või — teiste sõnadega — mitu lennukit oleksid suutelised rivist välja lööma kaasaja suurriigi? Sellele küsimusele tahab anda vastuse Douhet oma raamatus „Sõda aastal 19...“. Saksamaa alustab õhusõda Prantsuse-Belgia liiduga, milleks tal on olemas peale õhukaitseks ja koostööks määratud lennukite veel iseseisev õhuarmee, mis koosneb 1500 tugevajoulisest pommitajast, kandejõuga à 2000—8000 kg pomme. Pommitamiste teostamiseks on õhuarmee 3100 tonni pomme igaks lennuks ning tagavarasid 10 sellase pommitamise teostamiseks. Sõja ajal pidi pommitööstuse produktsioon olema 3000—4000 tonni päevas. 16. 06 hommikul alustas Saksa lennuvägi Prantsusmaa linnade pommitamist, tekitades seal paanikat. Hoolimata kaotustest, mis on väga tõsised, sest sakslased kaotavad õhukaitsetules ja õhulahinguis 36% (s. o. 643 lennukit) lennukeist kohe esimesel sõjapäeval, jätkab lennuvägi linnade ja ühenduste hävitamist. Prantslased vastavad samasuguste pommitustega ja linnad põlevad nagu lõkketuled...

Douhet jätab oma sõjakirjelduse targu lõpetamata, nii et meie ei tea, mis mõju ja tulemus oli neil kohutavatel pommitustel, kuid arvesse võttes ta teistes teostes avaldatud mõtteid ei kannata riikide elanikkond õhusõda välja ja palub rahu.

Nüüd teame küll, et see nii lihtsalt ei lähe. Jaapanlased on teostanud õige kohutavaid pommitamisi, on põletanud maha nii mõnegi Hiina linna, on tekitanud hiinlastele suuri kaotusi, ent Hiina rahva vastupanujõud ei ole kaugeltki veel murtud. Just vastupidi, meeletu viha jaapanlaste vastu kasvab ning iga pommitamise järele läheb hiinlaste vastupanu üha ägedamaks.

Sellepärast on küsitav, missuguseid tulemusi annavad tulevikusõjas pommitamised à la Douhet ja kas on mõtet neid üldse teostada. Arvatavasti teostatakse neid aga siiski ja tõenäoselt nad annavad ka tulemusi, kuid ainult siis, kui ühel sõdivaist poolist õnnestub selleks otstarbeks koondada suuri lennuväe masse.

Kokku võttes võiks kaasaja sõdade kogemustist ja vaateist lennuväe rakendamise kohta teha järgmise järelduse:

Ka tulevikusõjas jäävad luure, side ja koostöö endiselt tähtsaimaks lennuväe ülesandeks. Nende ülesannete kõrval püütakse lennuväge kasutada massiliselt lahinguväljadel ja vastase tagamaa pommitamisel, mis annab tulemusi vaid siis, kui suudetakse löökideks koondada tõeliselt suuri lennuväe masse ja asendada kaotused lennuväe ridades, mis kahtlemata saavad olema suured.

Nii Hispaania kui ka Jaapani-Hiina sõjas teostavad vaenuliste poolte lennuväe üksused oma lahinguülesandeid ainult jõuliste hävitajate koonduste kaitseks. Sellest peab järeldama, et tulevikusõjas suudab lennuvägi oma lahinguülesandeid täita vaid jõuliste hävitajate koonduste kaitseks, mis peavad võitluse astuma ja tagasitõrjuma meie lennuväe vastu tegevusse saadetud vastase hävitajad.

Edasi tuleb tähendada, et nii Hispaania kodusõja kui ka Jaapani-Hiina sõja kohta käsitleta olevad andmed ei kõnele midagi üksikute lennukite vahel peetud õhulahinguist ega ka Maailmasõjas esilekerkinud n.-n. „õhulahinguässade“ tegevusest, vaid kõnet on alati enam-vähem suurearvuliste koonduste õhulahinguist. Näib, et üksikute lennukite vahel peetav õhulahing on kaasajal surutud tagaplaanile, kuna nii pommitajail kui ka hävitajail kasutada olevad mitmekesised relvad üksikvõitlusest lubavad loota väga vähe edu.

Seetõttu peab arvama, et tulevikusõjas õhulahing ei toimu mitte enam üksikute lennukite, vaid lennukite koonduste vahel, kusjuures kallaletungija endale kõigepealt peab kindlustama arvulise ülekaalu.

(Järgneb.)

Ennustada sõda —

kuivõrd see osutub valeks või õigeks

Juba viis-kuus aastat tagasi võisime lugeda ajalehist ja eriraamatuist tulevikusõja ennustusi. Paljud säärased arvamusel on muidugi lansseeritud ajalehtedesse poliitilise tagamõttega, kuid leidub ka üksikuid autoreid, kes on püüdnud oma väiteid põhjendada ka ilma selleta. Nüüd, kus sõjavanker juba veereb, ei ole üleliigne heita põgus pilk neisse ennustusisse selleks, et näha, kuivõrd tabavad või ekslikud need üldjoontes olla võivad.

Iga sõda kingib maailmale uue üllatuse. Näiliselt nagu oleks kõik ette nähtud. On ju arvestatud kõiki andmeid. Siia kuuluvad relvastus, varustus, toitlustus, rahva füüsiline ja moraalne jõud, poliitiline küpsus jne. jne. Kokku võttes paistab, et on olemas kõik eeldused võiduks. Aga kui hakkab sõda, siis selgub, et andmed petavad, ja asjade käik muutub koguni teiseks. Arvestustabelisse tükib tahtmata sisse uus faktor, mis paiskab arvete read segamini, muutes selge segaseks või koguni problemaatiliseks, ja julgus ning enesekindlus vahetub kõhklemisega, kui mitte väljapääsu leidmata kobamisega.

Ootamatuse eelaimused on kajastunud ka viimase aja sõjakirjanduses. Tulevikusõda ja selle tagajärjed on leidnud laialdast käsitlemist üldises kirjanduses, rääkimata spetsialistide töist ja raamatuist, milles sõja-autoriteedid on ennustanud sõja kujunemist ja uut maailma kaarti.

Umbes seitse aastat tagasi ilmus Berliinis major Heldersi sulest raamat: „Õhusõda 1936. a. Pariisi purustamine“. Ent möödus 1936. aasta ja isegi järgmised aastad, aga õhusõda pole olnud, olgugi et seda kõik kartsid. Nii imelik kui see ongi, on raamatus vastamisi pandud inglased ja prantslased. Inglise rünnak Pariisile on vist tingitud tolleaegseist Saksamaa maailmapoliitilisist vaateist, millal taheti, et inglased pidid leppima sakslastega, jättes viimasele vabad käed idas. Mõni kuu hiljem ilmusid inglise autori sulest raamatud „Pommid Praha kohal“ ja „Neli päeva sõda“. Viimases raamatus autor annab üksikasjalise kirjelduse välksõjast, mis pidi toimuma Tšehhoslovakkias. Ennustada on püüdnud ka Briti õhujõudude kindral Charlton ja Jaapani mereväe ohvitser Tota Isimaru, kes kirjutas raamatu „Jaapan peab sõdima Inglismaaga“. Seni võime aga kinnitada, et ka Jaapani ohvitseri ennustus ei ole täitunud.

Kõigi nende raamatute autorite vaated ühtuvad ainult ühes punktis, nimelt selles, et sõda on möödapääsmatu ja et see algab ilma vormilise sõjakuulutusega. Nüüd me aga teame, et sõda ei alanud sugugi nii

äkki. Seda oodati Euroopas päevast-päeva mitu kuud. On ka teada esialgsed rivaalid. Kas ta rohkem riike haarab ja kuidas ta neid haarab, see jääb jälle esialgu problemaatiliseks. Nii palju on alanud sõjast igatahes kindel, et major Heldersi ennustus ei täitunud. Pariis jääb puutumata Inglise pommidest, mida major Helders nii värvikalt kirjeldas. Nimetatud raamatus kirjeldatakse Pariisi purustamist õige efektselt. Määratu suur eskadrill piirab õhust Pariisi. Linnas on põrgulik müra. Kukkuvate pommide ulumine seguneb hädasureeni vilega, millele lisanduvad õhutõrje suurtükide mürtsud, kõrvulukustavad pommide lõhkemised õhus ning linnas, mida saadab tuhandete kuulipildujate monotoonne ragin. Inimesed peituvad pimeduses metro maa-alustesse käikudesse. Samal ajal levivad linnas gaasid ja tulikahjud. Kõikjal kuuldub inimeste kisa ja appihüüdeid. Major Heldersi raamatu ilmumise ajal paistis sellane pilt olevat küllalt õudne ja uskumatu. Oli ju siis õigupoolest aeg, kus tulevikusõjale veel ei mõeldud, vaid löödi sõnalahinguid Rahvasteliidus ja konverentsidel üldise desarmeerimise kasuks. Läks aga mõni aasta edasi ja Hispaania kodusõda andis miniatuurse pildi linnade pommitamisest lennukelt, mis oli küllalt hirmus, et saada täit ettekujutust sellest, mis sünniks siis, kui üks võimas Euroopa suurriik pommitaks sõjas teise riigi linna. Nii võib kinnitada, et omal ajal palju kõmu teinud saksa autori ennustus täitus küll sõja koleduste suhtes, aga kaugeltki mitte muus. Sama võib kinnitada inglise autori kohta. Tšehhoslovakkia ei ole küll enam endisel kujul, kuid Saksa pommide all ei ole nimetatud riik siiski kannatanud. Selle ennustuse täitumist oodati omal ajal üldiselt vist kõige rohkem, kuid mõne nädala jooksul võttis asi koguni teise pöörde, mida ei näinud vist ette isegi valitsustüüridel olevad poliitikud. Ennustajad jäid, nagu alati, pika ninaga.

Jaapani mereväe ohvitser Tota Isimaru arvas, et Inglise-Jaapani sõda algab Jaapani mereväe kallal tungiga Inglise Vaikse ookeani laevadele. Jaapanlased pidid purustama Inglise sadama Hongkongi ja kahjustama Austraaliat ning Uus-Meremaad.

Jaapani dessantväed pidid vallutama Briti Borneo ja ühtlasi ka Hollandi Indoneesia. Jaapanlased pidid ootamatult põhja laskma 3—4 Inglise ristlejat ja võitlusvõimetuks muutma kümme konda Inglise liinilaeva. Oleks asjatu edasi refereerida Tota Isimaru raamatut. Märgime vaid, et tema, nagu kõik teisedki autorid, annab kõige suurema tähtsuse ootamatusele ja suurele löögivõimele. Siis võtvat alati üle pealetükkija, olgugi et sõda pärast kujuneb ülemaailmseks.

Pole huvituset tahele panna ka Inglise õhujõudude kindrali Charltoni väiteid. Ta kinnitab, et esimeses turis võideldakse kaks kahe vastu. Ühelt poolt lähevad lahingusse Inglis- ja Prantsusmaa, teiselt poolt Itaalia ja Saksamaa. Nüüd aga võime ütelda, et Saksamaa on jäänud esialgu üksi, kuna Inglis- ja Prantsusmaale on siginenud juure uus kaaslane Poolamaa näol. Teine sõja tuur läheb aga, Charltoni arvamise järgi, palju laiemaks. Nüüd on juba ühel pool Suur-Britannia, Prantsusmaa, Ameerika ja Väike-Entee, kuna teisel pool on Saksamaa, Itaalia ja Poolamaa. Siit näeme, et enne Tšehhoslovakkia annekteerimist ei näinud palju keegi ette, et järgmiseks tüliõunaks Saksamaale on Poola. Toetas ju viimane õigupoolest Saksa aktsiooni Tšehhoslovakkia vastu. Pealegi oli Poolal sõlmitud Saksamaaga kauaaegne non-agressiooni leping. Kõik see meelitas arvama, et Poolamaast saab tulevikus kindel Saksamaa liitlane. Ennustus on jällegi joosnud rappa.

Teisiti aga kujutab asjade käiku Tota Isimaru. Tema arvamise järgi Vaikse ookeani suurest sõjast, mida lüüakse Jaapani ja Suur-Britannia vahel, võtab veel osa Ameerika Inglismaa abiliseks, olgugi et mõlema riigi vahel on ülepääsmatuid lahkarvamisi. See neid ei lahuta. Sõda peavad nad kahekesi Jaapani vastu. Alles pärast nad õiendavad arveid omavahel, mis teeb neile suuri raskusi. Isimaru ütleb: „Jaapani sõda Ameerikaga tähendab sõda Inglismaaga, ja ümberpöörduvalt. Veidi kahtlane on ainult küsimus, kas nad tulevad kohe alguses kahekesi Jaapani vastu või alustab üks ja pärast liitub teine. Samuti on Isimaru kindel, et Madalmaad ei pääse sõjast, vaid lähevad inglasile appi. Põhjalikult kirjeldab ta ka rahuküsimust. Võidetud Suur-Britannia peab ära andma oma „viljasalve“ India. Aga see ei ole veel kõik. Isimaru oletab, et Inglismaa võitleb ka Hiina turgude pärast. Jaapan on aga vallutanud Hongkongi. Nüüd ei jää jaapanlasil muud üle kui saata ekspeditsioon Austraaliasse ja Uus-Meremaale. Sellane asjade käik saab eoks uutele laiematele kokkupuõrgetele. Seda mõtet illustreerib juba Charltoni raamat „Sõda Suur-Britannia vastu“. Autor on kindel, et lähimad kümme aastat on sõdade ajajärk. Esimeses faasis Itaalia ja Saksamaa võidavad Prantsus- ja Inglismaa. Viimseil tuleb tagasi anda Saksamaale kõik ta endised maad Euroopas ja ka asumaad. Pealeselle peab Inglismaa andma Itaaliale Somalimaa ja Adeni, kuna Prantsusmaa annab Saksamaale tagasi Kameruni. Lõpuks jätab Inglismaa jumalaga Egiptusega, sest see läheb Itaalia protektoraadi alla. Sellased tingimused teevad aga, autori sõnade järgi, inglasi rohkem revanšihimuliseks kui kunagi enne. Võidetud Inglismaa hakkab süstemaatiliselt valmistuma uue sõja vastu. Kõik rakendatakse sellele sihi taotlemiseks. Kogu rahvas õpib sundkorras võitlema lennukite hädaohu vastu. Ohvreil, mis rahvas kannab, ei ole piiri. Lõpuks tunneb Inglismaa end täieliselt ette valmistatud olevat ja ründab äkki Saksa-maad. Taevas on must pommipildujaist. Nüüd juba võidavad Inglismaa ja ta liitlased.

Ei või siiski väita, et kõigis neis liialdusis valitseb absoluutselt fantaasia. See on kobamine, kuid koba-

mine, kus ei puudu mõningal määral olukorra mõistmine ja loogika. Neist leiame terakese õiget ettenägelikkust; praegust rahvusvahelist olukorda arvestavaid arvamisi ja haigete kohtade kinninaelutamist. Kuid mitte ükski autor, ei inglane, sakslane ega jaapanlane, ei näinud ette, et Euroopa kaart paari viimase aasta jooksul niivõrd muutub. Peaegu kõik autorid arvasid Euroopas esimeste sõjatallermaadena nägevat Tšehhoslovakkia maid, aga keegi ei olnud nii ettenägelik, et oleks nimetanud Poolat.

Samuti kui poliitilised ennustajad ei näinud ette Austria ja Tšehhoslovakkia saatust, ei näe ette ka kõige paremad strateegid ja sõjaautorid kõiki võimalusi ning muudatusi, mida toob maailmale Euroopa sõda. Kõik võib ju vägagi selge olla, aga kui võrrandis on ükski tundmatu, ei ole see veel lõplikult lahendatud. Vastuoksa — X võivad kõrvale sigineda Y ja Z, ja meie arvestus läheb täiesti segamini. Sõjas on aga tundmata faktoreid lõpmata palju. Sõda on olnud ja jääb saladuseks. Temas on alati olnud väga palju hasartmängu tunnuseid. Ükski sõda ei sarnle eelmisele. Seda, mida eelmine sõda õpetas, ei saa tihti kasutada järgmises, sest need võtted ei ole enam õiged ega ajakohased. Üldised sõjapidamise reeglid võivad ju olla kindlad, kuid uue aja tehnika kipub kõige kindlamaid reegleid rikkuma.

Lõpuks tahaksime veel juhtida tähelepanu „Daily Mail“i omaniku viscount Rothemere'i ennustusile. Nimetatud ajalehes ilmus 7. nov. 1933. a. sensatsiooniline kirjutus pealkirja all „Inglismaa vajab 5000 lennukit“. Et viscount Rothemere on Inglismaal tuntud poliitiline tegelane ja surnud ajalehekinga lord Northcliffe'i vend, siis oli sel kirjutusel Inglismaal suur mõju. Seda enam, et Suur-Britannia elas tollal desarmeerimise tähe all, mida püüti teostada nii Rahvasteliidu kui ka konverentside kaudu. Desarmeerimine oli siis õigupoolest Inglismaa poliitika põhijooni. Pole siis ime, et viscount Rothemere kirjutus mõjus lõhkeva pommina. Oma artiklis viscount püüab näidata, et rahvus-sotsialistide võimuletulek Saksamaal põhjustab seal ägeda relvastumise, mis ähvardab Euroopat sõjaohuga. Kõigist suurriikidest oli Suur-Britannia õhujõudude poolest kõige nõrgem. Aga juba enne 31. jaanuari 1933. aastal, millal A. Hitler kutsuti Saksa kantsleriks, tähendas viscount Rothemere: „Tänane päev on tähtis, kui mitte kõige tähtsam, uuemas Euroopa ajaloos.“ Paistab, et see ennustus hakkab täituma. Praegu iga-tahes käib Euroopas ajalootegemine sõjariistadega.

Viscount Rothemere, kes külastas hiljem mitu korda Hitlerit ja oli omal ajal Inglismaal „Müncheni“ pooldaja, saab asjade käigu järgmiselt: Suur-Britannia on varustuses maha jäänud oma arvatavast vastasest. Siit võib teha kaks järeldust: kas kuni hammasteni relvastuda või jälle kasutada soodsat juhust ja leppida Saksamaaga, tehes heaks Versailles' rahulepingu vead. Esialgu toetas viscount Rothemere esimest alternatiivi. Ta õhutas kogu oma jõu ja energiaga Inglismaa relvastumist. Ent selle järele, kui teljeriigid panid Euroopa järjest sündinud faktide ette, hakkas viscount kalduma teisele arvamisele. Selleks põhjustasid teda nähtavasti isiklikud muljed Saksamaalt, mida ta sageli

TÄNAPÄEVA SÕDUR

RINDEL

Toredad olid endise aja sõjamehed. Neid ilustasid hiiglakiivrid, rasked karusnahksed mütsid, värvilised mundrid, helevalged püksid ja palju igasuguseid metallist märke, mis särasid päikese käes. Sõjaväed läksid lahingusse samas mundris, millega nad ilutsesid rahu ajal paraadidel. Ohvitserid tegid end aga eriti toredaks, nagu oleksid nad läinud ballile. Tagasihoidlikult riietatud ohvitseri peeti vaeseks ja viletsaks sõjameheks, kellel arvati puuduvat julgus ja sõjaosavus. Et sellane munder oli raske ja ebamugav, on endastmõistetav. Selle korrashoid sõja olukorras nõudis palju tööd ja vaeva. Praegusel ajal paistab see olevat absurdne. Kõige hullem oli aga XVIII sajandi viimase poole suurmood — puuderdatud parukad.

XIX sajand toob siin pikapeale täielise muutuse. Tasa ja ettevaatlikult kõrvaldatakse vanad traditsioonilised uhkusesemad ja asendatakse need uue vormiga, mis ei koorma ega vaeva sõdurit.

XX sajand oma „tühjade väljade“ taktikaga korraldas ümber süstemaatilisel kogu endise aja mundri. Iludus heideti üle parda. Selle asemele astus lihtsus ja otstarbekus, mis vastas sõja nõudeile. Jaapanlased tulid esmakordselt 1904. aastal Mandžuuriasse khaki-värvilises mundris, mis tegi nende jalaväe peaaegu nähtamatuks roheliste põldude foonil. Venelaste silmad ei olnud sellega harjunud ja nad nägid hulk aega ainult „tühje põlde“. Pärast nad aga olid sunnitud tarvitusele võtma sama abinõu eneste varjamiseks. Neil ei olnud aga kaitsevärvilisi sõduripluuse, seepärast nad olid sunnitud värvima oma riideid rohumahlagaga, et peita oma ahelikke vaenlase silma eest. Me teame, et veel maailmasõjas olid venelased küllaltki ettevaatamatud, saates alguses ohvitseri rindele säravas mundris. Nad muutusid seal kõige nähtavamateks märklaudadeks vastase kuulile. Varsti saadi sellest aru ja nüüd läksid mehed rindele juba valitud mundris. Aga üks puudus siiski pigem kasvas kui vähenes maailmasõja ajal — ja seda mitte ükski Venemaal vaid ka teiste riikide sõjaväes. See oli nimelt sõduri koormatus. Aastal 1918 oli rindemehel vist küll ras-

kem liikuda kui Napoleoni grenaderil ta karusnahkse mütsiga. Seljas pidi sõdur kandma sinelit, mundrit, pesu, saapaid ja mütsi, paunas aga tuli tal hoida tagavarapesu, konserve, kuivikuid, söögi- ja joogi-nõusid, enese pesemise ja mundri puhastamise abinõusid ja esmaabipakikest. Pealeselle oli iga sõdur varustatud püssiga ja hulga padrunitega. Varustuse hulka kuulus veel labidas, teraskiiver, gaasimask ja väike telgirii. Aga see polnud veel kõik. Sageli tuli kanda ka traadilõikamise kääre, käsigranaate, binoklit, signaliseerimise abinõusid jne. jne.

Kui sõduril niisuguse koormaga tuleb maha käia näiteks 20 kilomeetrit ja pärast seda astuda lahingusse, siis võib uskuda, et tast õiget lahingumeest ei saa, sest ta on juba tülpinud pikast teest ja raskest kandamisest. Seepärast on Prantsuse allikate järgi seal rindesõduri koormamine kandamitega täiesti nurka heidetud. Me võiksime isegi küsida, et kas võib kujutella sõdurit ilma mundrita. Paistab, et ei saa. Ent prantslased on mundri siiski peaaegu kõrvale heitnud. Soojal ajal sõdur kannab sinelit särgi peal, aga külmal ajal kantakse sineli all svetrit. Vana kuulus lause — „kaitsta mundri au“ — tükib ühes mundriga minema ajalukku ja ühes mundriga kõik, mis ei ole hädatarviline, tarviline aga on püütud teha võimalikult kergest materjalist.

Sellest hoolimata sõduri kandam paistis olevat siiski üleliia raske. Siin leiti radikaalne lahendus: sõduri seljast võeti kõik maha, mida ta ei vaja lahingus, nagu tualetesemed, tagavarapesu jne. jne. Kõik need asjad laaditakse raskeveoautosse, mis sõidab iga kompaniiga kaasa. Nüüd läheb Prantsuse sõdur lahingusse kui ekskursant, kuna ta igapäevast lihtsat kolu veab masin.

On teada, et padrunite tagavarast, mida kannab endaga kaasas jalaväelane, jätkub lahingutegevuses ainult mõneks minutiks. Tuleliinile padrunite saatmine on alati seotud suurte kaotustega ja isegi inimeste elu hinnaga see ei ole igakord teostatav. Tuleliinil sõ-

külastas. Ta ütleb: „Inglismaa relvastusest olid Berliinil täpsemad andmed kui Inglise valitsusel.“ Edasi tähendab viscount Rothemere, et Prantsusmaa hellitab illusiooni, et tema piiri läheduses asuvad kõvasti relvastatud väikesed riigid, seepärast ei ole Prantsusmaal tarvis karta Saksamaad ega vastuoksa. Viscount Rothemere hakkas ka sellele seisukorrale vastu töötama ja mõni aeg hiljem langeski kaks väikest riiki Saksa-

maa rüppe. Ta ütleb otsekohe: „Inglismaal on kaks teed, kas viia oma õhujõud äärmise tugevuseni või jääda neutraalseks. Kõige kahtlasem on kinnitada Prantsusmaale, et me aitame teda suures hädas, samal ajal, kui meie võitlusvõime on tühine“.

Need sõnad olid öeldud Suur-Britannia kõhklemise ajal. Nüüd teame, et Briti on sõjajalal Saksamaaga. Resultaate näitab tulevik. EPA.

dur võib jääda kergesti ilma laskemoonata. Prantsuse sõjaväes on võetud tarvitusele selle jaoks konstrueeritud väikesed tanketid, mis ei ole võimelised sõdima, vaid võivad ainult toimetada moona tuleliinile. Terassoomusega kaetud tankett roomab kahju saamata kuulide alla. Jõudnud kaevikuni, tanketis istuv sõdur laseb välja tulemata padrunikasti kukkuda kaevikusse ja roomab tuldud teed tagasi järgmise koorma järele. Samad tanketid pukseerivad tuleliinile ka väikesi suur-tükke, mis on liig rasked inimestele vedamiseks, ho-buseid aga eesrindel tarvitada ei saa. Nende väikeste suurtükkidega on Prantsuse sõjavägi õige ohtrasti va-rustatud ja, nagu eespool tähendasime, nende liinile toimetamine tankettide abil ei tekita suuremaid ras-kusi. Need suurtükid on aga esmajärguline abinõu vaenlase tankide vastu. Üldse paistab, et tank ei ole rindesõdureile enam nii kohutav kui maailmasõja päe-vil. Suurem osa Prantsuse jalaväest on varustatud soo-must läbistavate kuulidega, mis võivad 400 meetri kau-guselt läbistada 4-mm soomuse.

Rindesõdurilt nõutakse üha rohkem. Ei jatku sellest, et ta oskab käituda hariliku ja soomust läbis-tava padruniga, talle antakse kätte veel mitu teist liiki padrunit. Ühe padruni kuul jätab lennates õhku sil-male nähtava särava joa. See juga on tarviline selleks, et näha, kuidas teinekord parandada oma lasku, et tabada lennukit. On veel olemas spetsiaalsed pad-runid lennukite tulistamiseks, mis purunevad õhus väga väikesteks kildudeks, peaaegu tuhaks, sel juhtu-mil, kui nad ei taba lennukit. See on padrunel hin-natav omadus, sest muidu võib kuul tagasi kukkudes teha kahju oma sõjaväele. Seni tuli alati arvestada, missuguses suunas võis lennukeid tulistada, et selle all ei kannataks omad väed. Uue spetsiaalse padru-niga on see hädaoht kõrvaldatud.

Olgu siinkohal räägitud ühest sõjaspetsialistide ar-vamisest. Nimelt kinnitavad nad, et prantslased on ületanud sakslasi tangitõrje abinõudega peamiselt jala-väe osades, kuna sakslased omakorda ületavad prants-lasi lennukitõrje kuulipildujatega. Viimasel ajal on

küll prantslasedki hakanud end varustama sellaste kuulipildujatega. Pole huvituseta märkida, et mõlemad riigid varustavad end nendega ühest ja samast Hel-veetsia vabrikust.

Kõik rindemehed mäletavad, kui suurt osa mängis maailmasõjas välitelefoni üksikute väeosade vahel rin-del. Telefonistid teavad ka seda, kui raske oli sideme-pidamine tulejoonel. Traadi võis katkestada kuul, lõhkeva granaadi kild või koguni tähelepanematu sõduri jalg. Maailmasõjas juhtus Vene vägedes isegi seda, et kilomeetrite pikkustel maa-aladel äkki puudus telefonitraad. Asi paistis esialgu mõistatusena, sest traat ei võinud kaduda maa alla. Alles hiljem selgus, et sõdurid, kes saadeti pimeduses liinilt tagalasse, olid traadi kummiga immutatud isolatsiooni tarvitunud küünlaks. Igal mehel oli jupp põlevat isolatsiooni pihus, sest valgustatud teel on ju sügise poriga palju julgem astuda. Nüüd sõdur niisugust „komforti“ enam maitsta ei saa. Radiofoonia tehnika lubab võrdlemisi väikestele maa-alale üles seada arvutu hulga miniatuur-seid saatejaamu. Kompaniil on võimalus oma naabri-tega ja ülemusega rääkida raadio kaudu. Aga peab kohe märkima, et sel tähtsal uuendusel ei puudu mär-kimisväärseid vead. Kõigepealt raadioasjandus on võrd-lemisi komplitseeritud ja selle äraõppimine kestab kuid. Pealegi on see võimalik ainult tsiviliseeritud rahvaste juures, kuna vähe arenenud rahvad ei õpi seda kunagi. Seepärast on ka kõigis Prantsusmaa koloniaalvägedes radiofonistid prantslased. Telefoniga tulid koloniaal-väed ise toime. Mõlemad aga, nii telefon kui ka radio-foon, on konstrueeritud nõnda, et neid saab isesuguse membraani kaudu käsitada ka läbi gaasimaski.

Võiks lõpmatuseni ette lugeda uuendusi, mis on antud rindesõduri käsutusse selleks, et tal oleks liinil mõnusam ja ta ise vaenlasele kardetavam. Ei ole ju ühtki teadusharu, mida ei ole rakendatud sõjateenis-tusse. Kaksikümnes sajand võib uhkustada sellega, et ta ei ole sõda kõrvaldanud, vaid on selle teinud „kultuurseks“, sest kõik kultuurised jõud on raken-datud sõja teenistusse. —ju.

NÕUK. VENE
kõrge kvaliteediga õmblusmasin

Järelmaks võimaldatud.

„UNION“

rahuldab Teid täiel määral

UNION õmblusmasinate ostjatel — ilutikanduse kursused tasuta

UNION — vastutus elupõline

UNION — parandus tasuta

UNION — osad saadaval

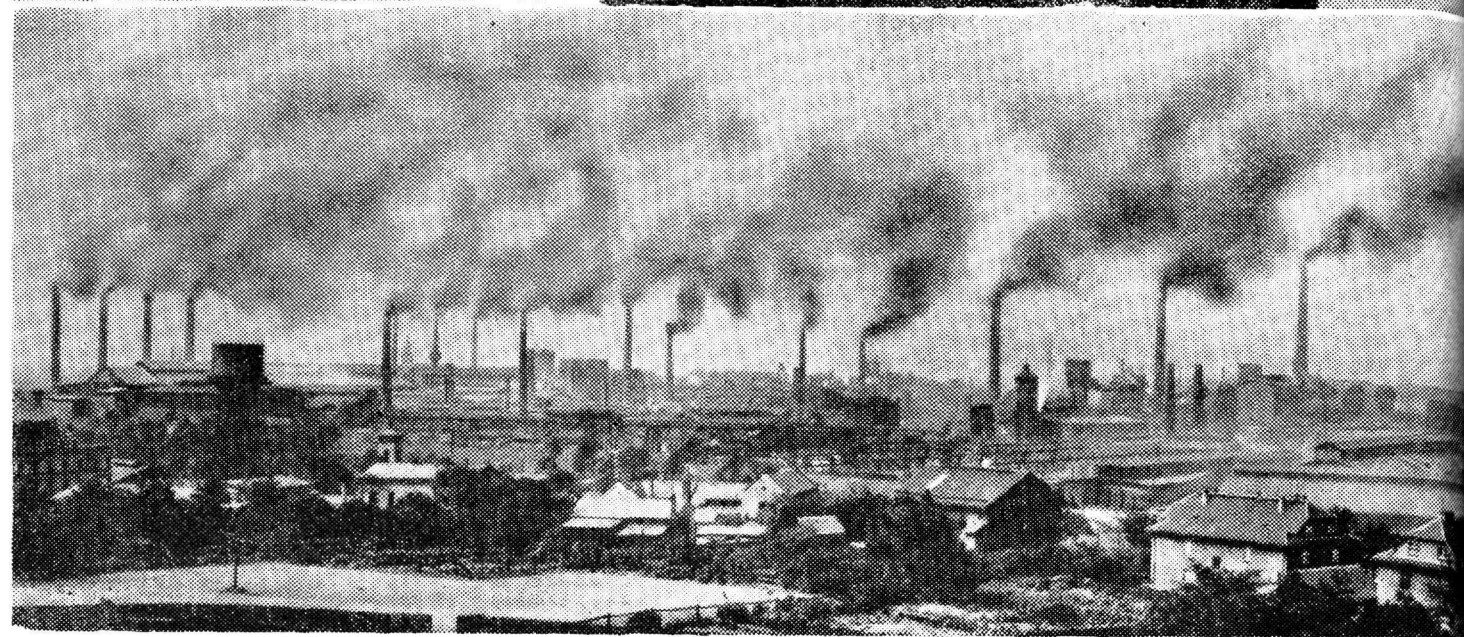
ESINDAJA:

NAARITS & JÄRVING

Tallinn, Niguliste 14, telef. 446-68

Pilte Euroopa rahutuist sündmusist:

*Sakslaste poolt vallutatud Poola tööstusrajoon — Ülem-Sileesia; P
varustuses jalaväelasi laimatus rivis.*

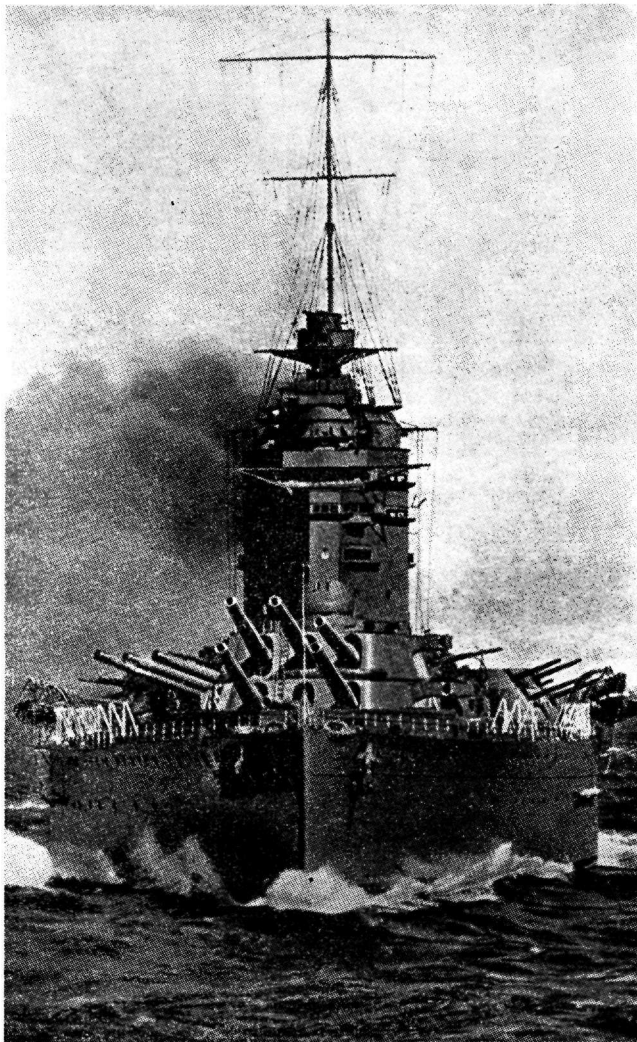
Poola õhukaitsekahureid ja lahinglennukite rivi eelpositsioonil. Keskel: Waweli loss Krakovis, kus puhkab marssal Pilsudski põrm;
Marssal Pilsudski lesk Varssavi kindlustustöödel ja sakslaste õhurünnaku tagajärjel purustatud maja Varssavis All vasakul:
Prantsuse motoriseeritud jalavägi Pariisis Champs-Élysées'l, kus vuravad lõputud kolonnid mootorratastele paigutatud täies

Bríti maailmariigi strateegilised võõndid

Inglismaa positsioonilisi kindlustusi maailmameredel

Bríti maailmariik tugub merede valitsemisele: Inglismaa ise on saar; ta tähtsamad osad, olgu need dominioid, asumaad või India, on omavahel ühendatud vaid mere kaudu. Ta vägevus seisab ta sõja- ja kaubalaevastikus, laevatiku headuses ja meeskonna tubliduses. Teisest küljest tugub see vägevus üksikute strateegilistele punktidele rannikul ja tähtsate vee- teede valitsemisele. Tähtsaim nendest strateegilistest punktidest on Inglismaa ise, mis suleb vaba pääsu ookeanile suuremale osale Euroopast. Seda said omal ajal tunda hollandlased ja hiljem sakslased: maailmasõja ajal olid viimased suletud Põhjamerre. Ka saks-

Inglise suurim lahinguristleja „Renown“

laste edu Skageraki lahingus ei suutnud tuua muudatust sellesse strateegilisse olukorda. **Võitluses võimu pärast merel oli lennuvägi maailmasõjapäevil alles tundmatu relvaliik:** meresõda oli otsustatud sellega, et Inglismaa valitses oma kindlustatud punktide kaudu tähtsamaid mereteid ja Inglise sõja- ja kaubalaevastik oli arvuliselt küllalt suur selleks, et kasutada täieliselt seda soodsat strateegilist seisukohta. Pärast maailmasõda võttis Ameerikas maad arvamine, et tulevikus tuleb meredevalitsemisel arvestada ka õhurelva osatähtsust. 1922. a. loobuti Washingtoni lepingus tunnustamast Inglismaad ja Jaapanit meredevalitsejana ning hakati arendama õhurelva, mille poolt Ameerika püsis peagu kümme aastat juhtival kohal. Arvamiste lahkuminekus, kas tulevikusõjas on meredevalitsemisel otsustavaks teguriks sõjalaev või lennuk, jõuti 30. aastate keskpaigas üksmeelsele otsusele, et **merevõimu selgrooks jääb endiselt sõjalaev, mis peab olema relvastatud ka õhusõja tarvis.** Vanemad lahingulaevad ehitati sellekohaselt ümber, s. t. nad said tugeva lennukitõrje relvastuse ja laesoomuse, mis on suuteline panema vastu raskeimategi pommide mõjule. Ümberehitus läks maksma peagu niisama palju kui palju maksis algul laeva ehitamine. Seega muutus lennuk sõjalaevastikule ohtlikuks relvaks ning anti seepärast teatud laevadele isegi merele kaasa (suurematel sõjalaevadel on tänapäeval mitu lennukit pardal). Edasi antakse sõjalaevastikule kaasa veel lennukikandjad ja lennukiemalaevad. Tänapäeval arvestatakse tihedat koostööd sõjalaevastiku ja õhuväe vahel, kusjuures lennuk on laevastikuga samasuguses vahekorras kui sõjalaevastik laevastiku toetuspunktiga: **sõjalaev moodustab operatsioonibaasi laevastikule kaasaantud lennukite jaoks.** Bríti maailmariigi sõjalises ülesehituses maksab praegu põhimõte: ülevõim merel ja ülevõim õhus. Meredevalitsemine ja õhuvalitsemine. See ühendus võib tähendada määratud võimu kasvu. Ennekoike nõuab aga see Inglismaalt strateegiliste punktide ümberkorraldamist. Sellega tahame lähemalt tutvuda.

Olgu veel kord öeldud: sõjalaevastik on tänapäeval nagu varemgi meredevalitsemise põhialuseks, vee- teid valitsevate punktide omamine jääb otsustavaks teguriks Inglismaa vägevusele. Kuid nagu õhusõda on sundinud peale uusi vorme sõjalaevade ehituses, nii nõuab ta ka uusi vorme laevade toetuspunktide ja mereteede valitsemise ümberkorraldamises. Hongkong, Gibraltar ja Malta pole moodsa õhusõja ajastul enam mingid kindlad baasid tugevale laevastikule. Sama võib ütelda Portsmouthi ja Plymouthi kohta, mis on vanad Inglise sõjasadamad Inglise kanali ääres, kui ka omal ajal sõjasadamaks ehitatud Doveri kohta.

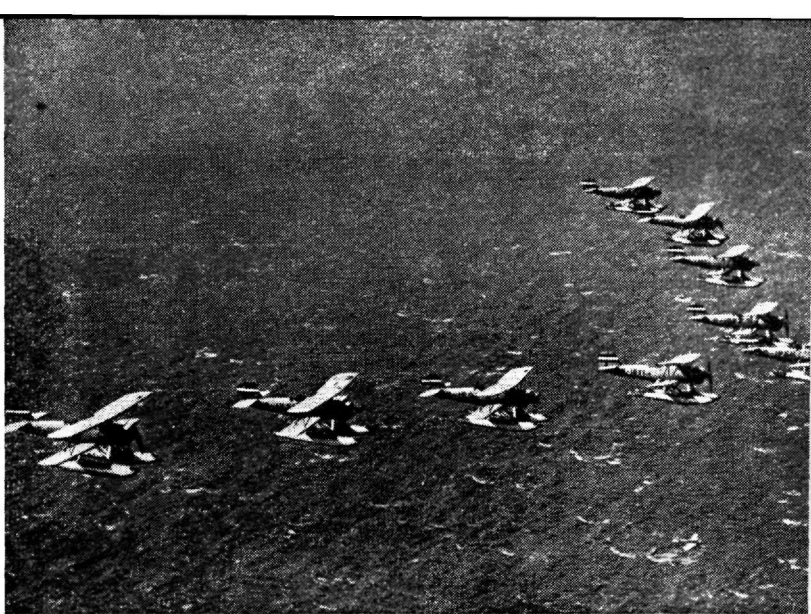
Moodne sõjasadam peab olema kindlustatud õhurünnakute vastu. Selleks on vajaline, et ta oleks väljaspool vaenuliste lennukite tegevusraadiust. Igal juhul peab vastase eskadrillide juurelennu tee viima üle pikkade maa-alade või maa pealt valitsetavate õhuruumide nii, et õhukaitsekahurid ja hävituselennukid võiksid vastase pommituselennukid küllaldaselt määral nõrgendada ja segi paisata; rünnaku hoog peab murtama enne kui see ulatub sadama piirkonda, kus asuvad laevad, tehased, dokid, töökojad, laod ja nende juure kuuluvad inimesed.

On selge, et neid nõudeid ei saa kunagi täies ulatuses läbi viia. Mida lähemal on sadam vaenlasele ja sõjateatrile, seda raskem on selle kaitse teostamine. Varem jätkus juba sellest, kui laevastikubaas asus tugevas strateegilises punktis. Oli see tükk Inglise pinda võõra maa keskel, siis rajati sinna laevastikubaas tugeva rannakindluse näol, mis oma raskepatareidega võis sulgeda isegi meretee. **Gibraltar, Malta, Aden ja Hongkong on tuttavamad neist varematest laevastikubaasidest.**

Rannakindlustena ja tugevate toetuspunktidenä eivivad Gibraltar, Malta ja Hongkong ka praegu kõrge väärtuse. Rünnakute vastu merelt on neil kasutada kaldapatareid, allveelaevad, torpeedopaadid, mootor-torpeedopaadid — kõigepealt aga lennukite eskadrillid. Kuid baasidena laevastikule strateegilis-operatiivseiks ülesandeks ei kõlba nad seni, kuni pole võidetud vaenlane õhus: hädaoht — kui vaenlasel on õhus ülevõim — ning hävitavate rünnakute ähvardus sadamale ja sadamas viibivatele laevadele on liig suur, eriti siis, kui kitsas mägises ruumis (Gibraltar!) on lennuväljade rajamise võimalus väga piiratud. Seetõttu ei tule Gibraltar, Malta ja Hongkong õhusõjaga arvestades laevastiku peabaasidena arvesse. Endastmõistetavalt kasutatakse neid ikkagi opereeriva laevastiku poolt.

Nende iganenud laevastikubaaside asemele on astunud tänapäeval „strateegilised vööndid“, valitsevas strateegilises olukorras. Neid iseloomustavad tugevad kaitsevahendite koondused, eriti õhurünnakute vastu, eluliselt tähtsate keskuste ja asutuste kaitseks. Tagatis rünnakute vastu maalt ja merelt püütakse saavutada poliitilisel ja sõjalis-strateegilisel teel. Strateegiline tagatis saavutatakse kõigepealt vastavate kaitserelvade paigutamise, kusjuures nende relvade koostöö on kindlustatud ruumi tingimuste ja ühtlase ülemjuhatusel läbi.

Üheks näiteks neist strateegilisist vööndidest on Briti positsioon Vahemere kaguosas. Peatoetuspunktid moodustavad poolsõõri, kuhu kuuluvad: Küpros, Haifa, Suessi kanal (pääsuga Punasesse merre, mis võimaldab siin luua tugeva rinde sügavuti ja pakkuda seega tõhusat maakaitset merejõududele õhurünnakute vastu) ja Aleksandria — ettenihutatud Maltaga. Positsiooni keskpunktiks on Suessi kanal; Aleksandria on suurim sadam, Haifa — Irakist läbi Süüria kõrbede chitatud maaõli juhttoru lõpp-punkt. Maa-alad Egiptus, Palestiina, Transjordaania, Küpros kuuluvad välispoliitiliselt — kõigepealt aga sõjaliselt — Briti maailmariigi külge; Süüria on sõbra ja liitlase Prantsuse mandaatmaa. Sügaval maa sees on see vöönd kaitstud

Vesilennukid vaenuliste allveepaatide otsingul

suurte kõrbede või kõrvetaoliste steppidega. Kairos jooksevad kokku Inglise lennuliinid, mis suunduvad Aafrikasse, Kesk-Aasiasse ja Austraaliasse. Nende liinide kaudu saab kohale toimetada inimesi ja mooni ka siis, kui maa- ja mereteed on suletud.

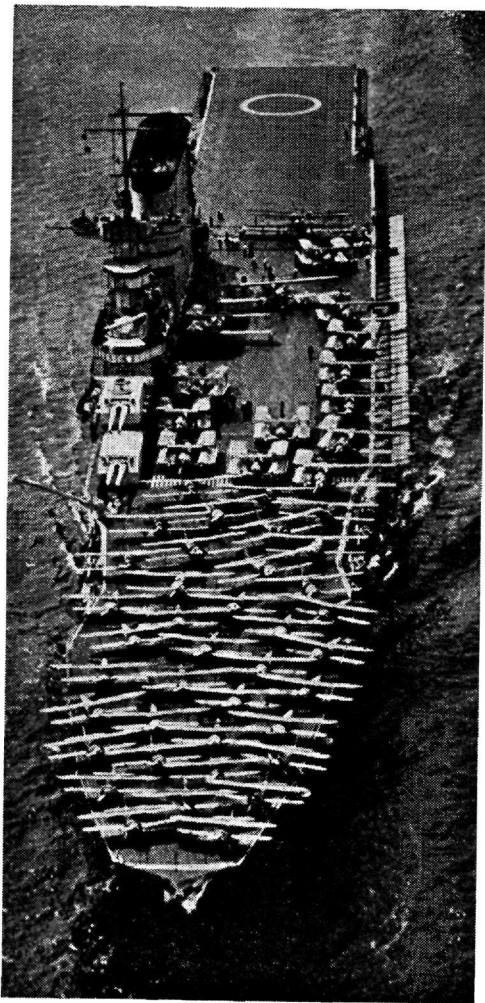
Kui nüüd mõni võõras võim katsub veelt või õhus rünnata ükskõik missugust kohta sellest strateegilisest vööndist, satub ta hädaohtu saada ise rünnatud teistest toetuspunktidest kõrvalt ja selja tagant. Punktid kaitsevad seega üksteist vastastikku: kaitsjal on kasutada siseliini ja kontsentreeritud abi hüved.

Igatahes on tiivad — Küpros ja Aleksandria — halvemini kaitstud kui keskkohat, Suessi kanal. Seda kohta ähvardab aga araablase viha inglase vastu Palestiina pärast.

Edasi on asunud ehitama maailmariigile uusi strateegilisi vööndeid mitme võtmepositsiooniga. Kõigepealt tuleb siin nimetada tsooni Punase mere väljapääsu juures, mis peab takistama Itaaliat Aafrika kaldalt India ookeani ääres või Punasest merest segamast Inglise võimu India ookeanis. Strateegilise idee järgi seisab ta tihedas ühenduses eelkirjeldatud Inglise tsooniga Vahemere kaguosas. Nurgapunktideks selles tsoonis on Aden ja Mombasa-Kilindili Keenias. Edasi kuuluvad sellesse tsooni kaljusaar Perim Bab el Madebi teel, Adeni lahe suus asetsev Sokrata saar ja arvatavasti ka Sansibar.

Idas tunneb maailmariik end ohustatud olevat Jaapani poolt. Seni oli Hongkong Inglise võimu tugipunktiks Ida-Aasias. Nüüd ta on lakanud olemast sõjalaevastiku baasiks, kuigi tema kaitsepositsioonid maal ja õhus on väga tugevalt välja chitatud. Hongkongi laevastiku baasi asemele on astunud tugev strateegiline vöönd, mis ulatub Singapuri Austraaliani ja koguni Uus-Meremaani. Ta keskkoha moodustavad Hollandi Sunda saared, mis on loomulikult esmajärguliseks strateegiliseks vööndiks. Inglasile kuuluvad seega mõlemad tiivad: Singapur ja Põhja-Austraalia vetes Port Darwinist lõunasse ja itta minevad liinid.

Suurimat tähelepanu väärrib siin Singapur. See on tänapäeva tugevaim sõjasadam. Asetsedes kitsa ja pika Malakka tee ääres osutub ta esmajärguliseks sul-

Lennukite emalaev lennukitega pardal

gemiskohaks. Kuid arvatavasti ei püsi ta enam kaua väljaspool Jaapani lennukite tegevusraadiust. See tõttu näib, et probleem, luua küllaldaselt suur kaitseruum õhurünnakute vastu, ei ole täieliselt lahendatud, kuigi Inglismaa on selle sõjasadama rajanud võimalikult sügavale Singapuri saare ja mandri vahele ning ehitanud ees asetseva saare esmaklassiliseks õhu- ja merejõudude baasiks. Kuna siin asuvad inglise Ida-Aasia laevastiku laod, töökojad ja dokid, siis näib viimane olevat mõeldud mitte niivõrd baasiks, kui just laevastiku varustamiseks laske- ja toidumoonaga ja värske veega ning vähemate paranduste teostamiseks, raskelt vigastatud laevade dokki paigutamiseks ja haavatute haiglaisse transportimiseks.

Samasugused, mõningate väikeste erinevustega, ülesanded lasuvad ka Lõuna-Atlandi (Port Elizabeth-Simonstown-Kaplinn-Püha Helena-Falklandi saared) ja Austraalia kaitsevööndile. Iga vöönd neist rõhutab omadusi, mis on tingitud looduslikust, poliitilisest ja sõjalisest seisukohast ja mis ehitatakse järjest enam välja asjade edaspidise arengu jaoks.

Igasugune mõtlemise skeemilisus on siin kadunud.

Õhusõda on mõeldav suurtes ruumides, suuremates kui loodus ja ajalugu kunagi varem on tunnud.

Huvitavaim õhusõja mõjutusel kujundatud kaitsevöönd on aga Inglise-Šotimaa ise, põhjas asetsevate Orkney ja Shetlandi saartega. Siin haarab strateegiline vöönd oma embusse Briti maailmariigi südamiku, mis moodustab ta relvatööstuse keskuse. Piki Põhjameret kallas leiame vaid üheainsa merekindluse: Doveri kanali suus. Inglise laevastiku peabaas saab tuleviku-sõjas (täpselt nagu maailmasõjas) asuma kusagil kaugel põhjas, kusagil skäärides, sest siin omal maal, kellele on kindlustatud oma rahva toetus ja poolehoid, ta tunneb end paremini kaitstud olevat kui kusagil mujal. Piki Inglise-Šoti randa on terve rida suuri ja väikesi sadamaid. Ka väikesed sadamad võivad rünnakul ja kaitset merelt ja õhust evida suure väärtuse. Lennukite eskadrillid ja motoriseeritud raskekahurväe võib koondada igasse rannikupunkti. Kõikjale jaotatud lennuüksused võimaldavad rünnata vastast igast küljest merelt ja õhust. Rannakindlustuste ülesandeks jääb seega peamiselt õhukaitse. Kuivõrd Inglismaa usaldab seda siserinde kaitseüsteemi, nähtub sellest, et Briti mereväe uued laevatehased asuvad idaranniku selles osas, Newcastle'i lähedal, Tyne'i suudmes. Siin ei ehitata ainult väikesi, vaid ka tugevaid lahingulaevu, kunj 35.000-tonniseid. Selle Inglise idaranniku vööndi juures võib näha, kuidas sõja korral strateegilise vööndi idee kasvab ühes totaalsõja idee kasvamisega, kuidas sõjaväelise ja eraelu piirid ristuvad.

Lõpuks on mõõduandev ka poliitiline iseteadvus ja rahva vastupanutahe.

Kuid võib näha veel enam — mida me juba tähele panime Singapuri strateegilise vööndi juures — et laevastiku peabaas võib end lahti kiskuda strateegilisest vööndist, kui viimane ei võimalda õhurünnakute hädaohu vastu küllaldaselt kaitset. Strateegiline vöönd on endastmõistetavalt tegevusbaasiks tema juure kuuluvale laevastikule, kuid ta mõte on ka see, et vaenlast võimalikult petta tõeliste jõudude ja jõudude paigutuse suhtes kui ka ette võtta võimalikult kiireid ümberpaigutusi. Laevastikupeajõud võivad seista koguni väljaspool kaitsevööndit, kui ta üllatuslik tegevusseastumine seeläbi näib võimalik olevat. Ka laevastiku operatiivkeskus võib asuda mõnes teises kohas väljaspool strateegilist vööndit. **Strateegilised vööndid osutuvad seega kaitseruumideks mere- ja õhusõjas, umbes vastavalt prantsuse Maginot' ja Saksa läänekindlustustele maasõjas.**

Briti maailmariigi moodse sõjapoliitilise ülesehituse tunnuseks on seega strateegiliste vööndite loomine. Neis asetsevad ka sõlmpunktid transpordi jaoks maailmariigile sõja puhuks. Transpordi kaitse teostamine on üks sõlmpunktide peaaesandeid, eriti kui kaugel asetsevatele piirkondadele ja vöönditele endile nende ühenduste kaudu toimetatakse uut verd ja uusi võitlusvahendeid. Selleks kasutatavate ühendusvahendite seas võidab õhuühendus järjest enam tähtsust. Kuid viimast ei tohi siiski üle hinnata: kõike ei saa transportida õhu teel.

H. N.

Missuguseid vigastusi tekitavad hobustele ratsarakmed ja kuidas neid vältida

Kapten J. Kukk ja leitnant V. Pärlin

Maaõhust säilinud statistilised andmed hobukaotuste kohta näitavad, et väga palju hobuseid tuli väeosadest laatsarettidesse evakueerida rakmete läbi tekitatud vigastuste tagajärjel. Asjatundjate arvates oluks sel põhjusel rivist väljalangenud hobuste % märksa väiksem, kui juhid ja sõdurikond oluks hoolikam ja mainitud vigastusi tekitavaist põhjustest teadlikum ning osanuks neid põhjusi kõrvaldada. Hoburakmed tekitavad vigastusi mitte ainult sõjalukorras, vaid vigastusi tekib külluses ka rahu ajal. Ratsarakmed tekitavad vigastusi peamiselt taluhobustele, sest nad ei ole seda liiki rakmetega harjunud. Et meie ametlikes eeskirjades ja määrustikes puuduvad praktilised näpunäited ratsarakmete hooldamiseks ja sobitamiseks, seepärast osutub sellaste küsimuste selgitamine loodetavasti kasulikuks.

Rakmeist tingitud vigastuste tekkimiseks on kolmesuguseid põhjusi: pigistused, hõõrumised ja hautamised. Enamasti esineb mitu põhjust korraga ja vigastused on segaiseloomulised.

Pigistuste ning hõõrumiste läbi tekkinud vigastused on tavaliselt healoomulised, kuid üksikuil korral seltsivad tüsistused (komplikaatsioonid) ja siis nõuab nende ravimine palju aega ning kulu. Mõnikord arenevad sellaseist pealtnäha tühiseist vigastusist väga tõsised, sügavasse nahaalusesse kudedesse ulatuvad põletikuprotsessid, mis võivad põhjustada looma lõpmise veremürgituse tagajärjel.

Hautamisi põhjustavad soojal aastaajal peamiselt paksud sadulavildid. Hautamine tekib sel teel, et nimetatud rakmete alla koguneb karvkattesse ja nahale palju higi, sest äraauramine on takistatud ja selle tõttu tõuseb temperatuur seal õige kõrgele. Kuumentatud higi toimel nahk kahjustub: karvad lähevad lahti ja nahk muutub põletikuliseks. Võib esineda isegi nii raskeid hautamisi, et hobuse lahtisaduldamisel higisõba külge jäävad suured lahtihautatud nahatükid.

Kui pigistuse tagajärjel tekkinud vigastuse puhul välisnahk on jäänud terveks, on tegemist kergemat liiki vigastustega. Sel korral on rakmete poolt avaldatud rõhke tõttu nahaaluses koes leiduvate väikeste veresoonte seinad saanud kahjustada ja need hakkavad vereplasmata läbi laskma. Vereplasma tungib juusooni ümbritsevasse kudedesse ja tekib põletik. Väliselt avaldub sellane vigastus tursena (paistetuse), mis kompamisel tundub ümbruskonnast kuumemana ja valutundelisena.

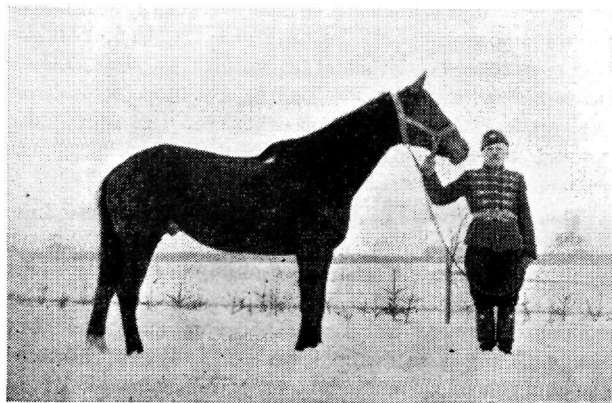
Hoopis raskemakujulise iseloomu omavad rakmeist tingitud hõõrumised, pigistused ja hautamised, kui välisnahk on vigastatud. Sel puhul võivad tekki-

nud haava kaudu kudedesse sattuda mitmesugused haigusitekitavad pisikud, kes seal raskesti paranevaid põletikke esile kutsuvad, eriti siis, kui on kahjustatud ka nahaalused koed, mis sel korral osutuvad pisikuile heaks söödamaaks. Niisuguste vigastuste korral tekib sageli sidekoe mädapõletik (flegmoon), mis hiljem areneb piirdunud mädanikuks (abstsessiks). Viimane enamasti avaneb nahapinnale — ja kui mäda väljavool kestab pikemat aega, tekib uuris (fistel), mis omakorda vajab ravimiseks hulk aega.

Eriti halvavõimulised ja väga visad paranema on raskemat liiki turjapigistused ja hõõrumised. Sellased vigastused on kardetavad seepärast, et neist ei saa põletikuproduktid välja voolata, sest mädapesa ava on suunatud üles ja põletikuline nõre (mäda) valgub sügavasse kudedesse. Niisuguste vigastuste ravimine kuulub eranditult veterinaararsti kompetentsi, sest nad on parandatavad vaid operatsiooni teel.

Rännakute ja kestvamate õppuste puhul tekitavad sadul, sadulavöö ja paunastus pigistusi ja hõõrumisi peamiselt turjal, seljal, rinnal, rinnakülgedel ja rinnapõhimikul. Peale nimetatud põhjuste võivad vigastusi tekitavateks momentideks olla veel halb sadula ladustus ja ebaõige või hooletu istuk.

Turjapigistused on kõige ohtlikumad ja tekitavad võrdlemisi sageli. Nende tekkimise peamiseks põhjuseks on asjaolu, et kõik sadulad on suuruselt ja kujult ühesugused, kuid hobuste turja ja selja kujud ning suurused on erinevad. Eriti kergesti tekitavad turjapigistused kõrgeturjalistel hobustel, kui nende saduldamisel ei valita ega sobitata sadulat. Reeglüks on, et õige saduldamise puhul peab sadula (õieti sõba) ja hobuse turja ning selja vahele jääma kogu sadula ulatuses õhuruum.

Haruldaset kõrge turjaga hobune

Vanemad sadulad on vähem või rohkem vajunud, kuid kõrgeturjalistele hobustele kõlbavad ainult vajumata või väga vähe vajunud sadulad, millede eeskaar on küllalt kõrge. Esineb isegi nii kõrgeturjalisi hobuseid, et neile ei leidu harilike sadulate hulgas sobivat, vaid nende jaoks peab eriliste abinõudega sadula kohandama. Eesmärk saavutatakse kõige paremini, kui raamvildid tehakse vildi juurelisamise teel paksemaks, et takistada sadula langemist eeskaarega hobuse turjale.

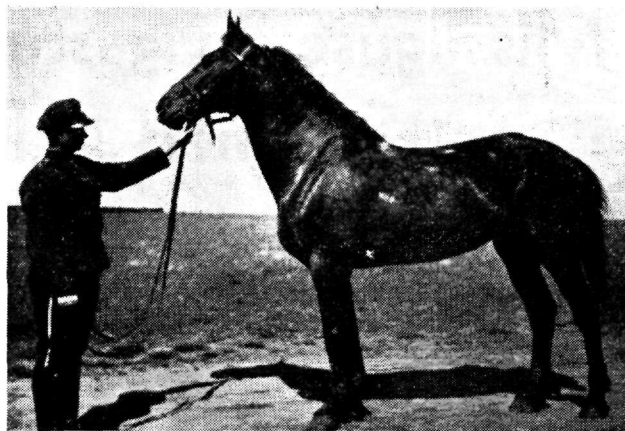
Sageli püütakse kõrgeturjaliste hobuste juures vigastusi vältida nii, et sadula alla pannakse harilikul viisil lisaks veel üks sõba või tekk. Sel puhul tõuseb sadul küll kõrgemale, kuid allapandud tekk või sõba ei tõsta ainult sadularaame, vaid katab ka turja ja selga, seepärast sel viisil ei ole võimalik sadula survet turjale lõpetada, kuigi seda osalt pehmendatakse. Tekki abil saab küll sadula eeskaare turja kohal tõsta kõrgemale, kuid siis ei laotata tekki mitte harilikul viisil sadula alla, vaid toimitakse hoopis teisiti. Nimelt laotatakse mitmekordselt kokkupandud tekk sadula alla nii, et selle eespoolne serv läheb üle hobuse selja umbes kämbla võrra eeskaare tagant. Niiviisi tekki kasutades lasuvad tekil küll sadularaamid, kuid tekk ei kata hobuse turja, mille tõttu sadula eeskaar tõuseb hobuse turjast kokkupandud teki paksume võrra kõrgemale. See teki kasutamise moodus on väga praktiline. Kui varakult märgatakse turjapigistust või -hõõrumist, võib mainitud viisil teki allapanemise teel vigastuse suurendamist vältida ja vigastuse ravimiseks ei tarvitse hobust rivist vabastada, vaid see on parandatav hobuse sadula all oleku kestes.

Tekki allapanekut sadula tõstmiseks tuleb toimetada tähelepanelikult, eriti õiste ja kiirete saduldamiste korral, sest tekisse kipuvad jääma voldid, mis võivad omakorda põhjustada pigistusi ja hõõrumisi. Mõnikord pööratakse teki alumised otsad kahekorra ja asetatakse sadula tõstmiseks raampatjade alla. See moodus on halb, sest tekinurkade servad võivad põhjustada hobuse pihtadel vigastusi.

Ladustatud sadulduse juures võib turjapigistusi tekitada ebaõige palitu rullimine. Kui paliturull tehakse liig lühike, siis alumised sidumisrihmad lähevad üle rulli otse viltu ülespoole, mitte risti üle rulli, mille tõttu sõba otsad kistakse ka ülespoole ja need ei lasu hobuse kehal. Painutamise tagajärjel tekivad sõbas hõõrumisi põhjustavad voldid ja sõba kistakse allapoole, mille tõttu see sadula eeskaare kohal surutakse vastu turja ja võib seal esile kutsuda pigistuse.

Seljapigistused tekivad samuti peamiselt sadula sobimatusest.

Teatavasti on kõik sadularaamid ühesuguse kumerusega, kuid hobuste selja kuju ja roiete kumerus on mitmesugune. Kumerate roietega hobuste juures esinebki sellane nähtus, et sadularaam ei lasu ühtlaselt kogu pinnaga hobuse seljal, vaid peamiselt kesk-kohaga. Seega ratsaniku raskus langeb väiksemale nahapinna osale, tekitades selle pigistuse. Eriti kergesti esinevad sadularaamist tingitud seljapigistused siis, kui pärast keevat tööd hobune kohe lahti raken-

Rakmetest tekitatud vigastuste jäljed — heledama värvusega laigud — ratsahobusel

datakse. Selle tagajärjel nahas ja nahaalustes kudedes leiduvate juussoonte seinte pinevus langeb järsku, mille tõttu nad tugevasti verega täituvad ja hakkavad vereplasmalaskma ümbruskonna kudedesse. Kui selles tekkinud pigistuse piirkonnas on ka nahk vigastatud, siis võivad mädatekitajad pisikud kudedesse pääseda ja võivad toimuda niisama rasked põletiku-protsessid kui turjapigistuste korral.

Seljapigistuse vältimiseks on jälle tarvis sadul kohandada hobuse seljaehitusele vastavalt. Seda saab ka siin teha ainult raampatjade sobitamise teel, kusjuures viimaste otste alla asetatakse paksem vildikord, nii et raampadjad kogu pinnaga ühtlaselt hobuse seljale toetuvad.

Turja- ja seljapigistuste ning -hõõrumiste vältimiseks tuleb eriti hoolega jälgida, et saduldamise juures higisõbasse ega tekki ei jääks volte. Voldid ja kortsud tekivad momendil, mil sadul asetatakse hobuse seljale. Nende kõrvaldamiseks tuleb pärast sadula seljale asetamist sõba alumistest äärtest kinni võtta ja see allapoole sirgeks tõmmata. Tekiga saduldamisel tuleb sadul koos tekiga pärast seljale asetamist mööda karva tahapoole libistada sellaselt, et tekk jääks sadula alla täiesti siledana.

Turjakülgedel, pihtadel ja seljal kutsub sageli vigastusi esile kalgiks muutunud higisõba. Sõba kalkuse põhjustab sellesse kogunenud higi. Kõige rohkem imub sõbasse higi sadularaamide, sadulavöö ja osalt ka tagumiste paunade kohale. Vanad sõbad on sageli niivõrd higiga täitunud, et need tunduvad kivi-kövadena. On loomulik, et sellased sõbad ei täida oma ülesannet ja soodustavad kestmate õppuste ja rännakute puhul pigistuste, hõõrumiste ja hautamiste tekkimist.

Higi imbumist sõbasse ei saa takistada. Samuti on äärmiselt raske teostada higi kõrvaldamist sõbast. Higisõbade pehmuse saab säilitada vaid sel teel, et neid kasutatakse võimalikult harvemini. Selleks tuleb lühemaajaliste ja kergemate õppuste puhul sõbade asemel kasutada neljakordselt kokkupandud villast tekki.

Sageli pannakse sõbad pärast hobuse lahtisaduldamist kuivama päikesepaistele, mis pole otstarbekohane. Sõba säilitamiseks tuleb seda kuivatada vilus.

Nimmepigistused ja -hõõrumised tekivad peamiselt ebaõige teki rullimise või sidumise tagajärjel ladustatud sadulaga sõitmisel. Tekk tuleb rullida nii, et rulli keskkoha läbimõõt oleks vähimalt kaks korda vähem rulli otste läbimõõdust. Teisiti rullitult hakkab tekirull, eriti traavi ja galopi repriiside ajal, vastu nimmepüksi, mis põhjustab vigastusi. Sageli tekitab nimmel hõõrumisi tekirulli keskmine sidumisrihm, kui see lahti läheb ja rihmaots satub sõba alla.

Üldiselt on märgata, et selja ja nimmepiirkonnas esineb siis palju vigastusi, kui sõitja sõidab lühikeste jalustega, istub sadulas ebaõigelt või lohakalt ning kiiremate allüüride puhul liigselt loksus. Nii suguste ratsanike hobuseid tuleb tihedamini kontrollida, sest nõrgad ratsanikud tekitavad just rivi traavi ajal, toetudes vaid jalustele, sadulasse laskumisel hobusele vigastusi põhjustavaid tugevaid tõukeid.

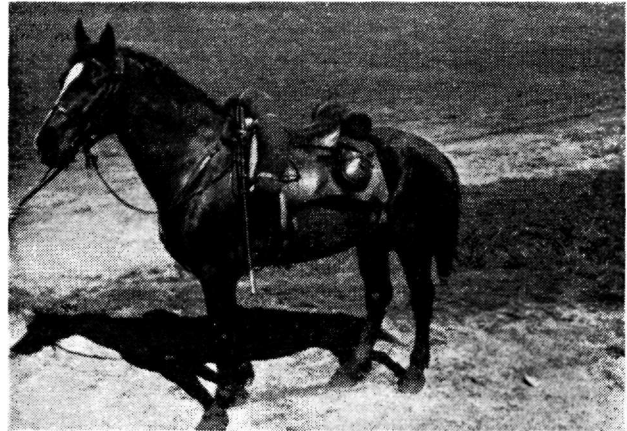
Ratsahobuse õige saduldus eeskujulikult ladustatud sadulaga (tagant vaadates)

Rinnakülgede ja rinnapõhimiku hõõrumisi põhjustavad sadulasõbad ja -vöö. Rinnakülgedel, sõba alumise ääre kohal, tekivad pigistused ja hõõrumised siis, kui higi- ja katussõba alumised ääred on asetatud kohastikku ja sõbade ääred on vöö kohal järsud. Sel korral avaldab sadulavöö sõbaäärite alusele nahale väga tugevat rõhet, eriti siis, kui vöö kinnituspandlad asetsevad sõba äärte kohal.

Vigastuste vältimiseks tuleb higisõba ääred vabastada palistustest ja õhemaks lõigata, et vöö üleminek sõbalt rinnaküljele oleks ühtlane.

Samuti tekib väga palju hõõrumisi rinnapõhimikui, küünarnuki piirkonnas. Need tekivad kõige rohkem kuiva, kõva või mustusega (higi, määre, kõõm jne.) saastunud vöö läbi. Hästi pehme ja hooldatud vöö ei

tekita hõõrumisi. Liig kõvasti kinnitatud vöö, kui kinnitamisel küünarnukitagune nahk kistakse volti, võib ka põhjustada hõõrumisi. Kõvasti kinnitatud sadulavöö korral ei tohi lasta hobust maast süüa ega madalalt juua, sest siis pigistatakse vööalused juusooned

Ratsahobuse õige saduldus eeskujulikult ladustatud sadulaga (küljelt vaadates)

liig tugevasti kinni, nende seinad kahjustuvad ja tekib põletik ühes tursuga. Viimane omakorda soodustab hõõrumist. Ka liig nõrgalt kinnitatud sadulavöö võib tekitada vigastusi, eriti nõrgalt sadulas istuva ratsaniku korral. Nõrgalt kinnitatud vöö on ühtlasi hädaohtlik kraavide ületamisel, soode ja pehme pinnasega maastiku läbistamisel ja mäkke tõusmisel ning mäest laskumisel, mil sadul võib liig ette nihkuda ja keskmise, madalama, osaga hakata rõhuma turjale.

Sadulavööst põhjustatud vigastuste korral ei ole soovitatav vööd mähkida pehme riidega või marliga, nagu sageli tehakse, sest siis võivad tekkida vöö sisepinnale ebatasasused, kortsud, mis hõõrumist enamasti suurendavad.

Üldiselt peab märkima, et vigastusi tekib seda kergemini, mida nõrgemas toitumises on hobune. Heas toitumises hobusel on nahaalune sidekude rasvarikkam (paksem), moodustades pehme polstri rakmete ja keha kõvemate kudede vahel. Samuti tekib vigastusi rohkem soojal aastaajal, sest siis kleepuvad karvad neisse kogunenud higi, tolmu ja rakmeist imbuva määre tagajärjel väikesteks tombukesteks, mis soodustavad naha kahjustamist. Kui hobune töötab liivasel või tolmusel maanteel või maastikul, siis on jälle vigastuste tekkimise oht suurem, sest hõljuvad tolmu- või liivakübemekesed jäävad kergesti higistele karvadele peatuma ja rakmete alla sattudes soodustavad hõõrumiste tekkimist.

Kõikide rakmetest tingitud vigastuste vältimiseks, samuti vigastuste suurenemise tõkestamiseks, tuleb otsekohe pärast hõõrumise või pigistuse avastamist kõrvaldada neid tekitav põhjus. Selleks peavad rivi- ja veterinaarala juhid eriti pingutavas töös viibivaid hobuseid ja nende rakendust pidevalt jälgima, et iga vigastus kohe avastada. Vastuabinõud seisavadki

Episood maailmasõjast

Lodzi operatsioon 1914. a.

Eellood.

Maailmasõja päevil rullusid Poolamaal suured lahingud, mis on tuntud Lodzi operatsiooni nime all. Need kestsid ühes ettevalmistusega operatsioonile 2. novembrist 19. detsembrini 1914.

Kuna käesolevas Saksa-Poola sõjas sama paik on lahingute tallermaaks, siis peaksid need mitmeti ühtuma eelnevate lahingutega. Meenutades aga lühidalt maailmasõja-aegeid lahinguid ja maastiku iseärasusi võime kujutleda ka käesolevaid lahinguid.

Keskriikide väejuhatus pani Vene vägede edu 1914. a. Visla vasakul kaldal Vene tugevamate sõjajõudude arvele ega kahelnud, et venelased arendavad oma edu ja tungivad Sileesiasse ning Poznani. Pärast nende rikaste provintside kaotaminekut oleksid Vene väed ähvardanud Krakovit ja Austria Galiitsia armee tagalat.

Neil põhjustel oli keskriikidel iga hinna eest vaja seisma panna venelaste pealetungimine. Austria ülemjuhatus nõudis, et Prantsuse rindelt toodaks üle mõni Saksa korpus, kellela polnud mõeldav venelaste tagasitõrjumine. Parajasti sakslased valmistasid ette pealetungi Ypres'i juures. Äsja oli toimunud muudatus Saksa kõrgemas väejuhatuses — Moltke asemele asus Falkenhayn, kes ei nõustunud esialgselt vägede ümberpaigutamisega teise järgu rindele. Meenus

siis staabile vana Moltke õpetus: Vene löök tuleb pareerida löögiga ta tiivale.

Ludendorff andis nõu suunata löök Vene vägede paremale tiivale Kolo-Gostynini vahel, ja soovitas, et austerlased püüaksid neid kinni hoida Krakov-Czestochova liinil tugevate jõududega. Selle kavaga nõustus ka Falkenhayn kui ka Conrad (Austria vägede ülemjuhataja).

Austerlaste 1. ja 4. armeed tugevdati viie Saksa jalaväe diviisiga. Hindenburg määrati 1. novembril Saksa idarinde ülemjuhatajaks ja Ludendorff staabi ülemaks. Hindenburgi ja Ludendorffi ülesandeks jäi selle tiivalöögi sooritamine. Austria ja Saksa vahel lepiti 4. nov. koostöö suhtes kokku.

Hindenburg ei oodanud ära kokkuleppe saavutamist austerlastega, vaid asus kohe oma vägede koondamisele. Vene vägede peakorter, olles vaimustatud oma vägede edust Varssavi-Ivangoredi (Deblin) liinil, luges Saksa väge lööduks ning andis 2. XI direktiivi, mis peajoonetes oli järgmine: 2., 5., 4. ja 9. armeel, mis paiknesid liinil Uniejov-Przedborz-Nida jõe suus, valmistuda ette pealetungiks Kolo-Osviecim'i liinile; 10. ja 1. armee pidid välja jõudma Visla alamjooksule, et sellega toetada operatsiooni paremalt; 3., 11. ja 8. armee pidid kaitsma vasemat tiiba ja katsuma välja jõuda Karpaati-

selles, et vigastust tekitava põhjuse avastamisel tuleb kas rakmete otstarbekohase sobitamise, ebaõigest rakendamisest või rakmete halvast hooldamisest tingitud vigade kõrvaldamise jne. teel likvideerida pigistusi või hõõrumisi esilekutsuv põhjus.

Hõõrumisest põhjustatud vigastused, nahahaavad, on alati kohe märgatavad. Pigistustest tingitud tursed (muhud) ei ole aga igakord kohe nähtavad, vaid ilmnevad alles 1—2 tundi pärast lahtirakendamist. Seepärast peab malevlane raskema töö lõpul hobuse pärast lahtirakendamist hiljem veel kord üle vaatama, et avastada võimalikke töö kestes tekkinud pigistusi.

Esmaabi andmisel, kui seda peab tegema arsti või velskri puududes veterinaarsete kogemustega isik, tuleb toimida järgmiste põhimõtete järgi:

Pigistuse tagajärjel tekkinud turset peab jahutama, et kahjustatud juussoonekesed külma toime aheneksid, neist läbivoolav verehulk väheneks ja vereplasmat ei satuks enam ümbruskonna kudedesse, s. t.

tuleb pidurdada turse suurenemist. Jahutamist teostatakse kas külma veega või jääkoti asetamisega haigele kohale või korduvate külma veega valamistega.

Ka võib võtta külma murumätta ja asetada vigastatud kohale, muruga vastu turset. Kui välisnahk on terve, ei ole see menetlus halb, kuid vigastatud naha korral see osutub hädaohtlikuks.

Hõõrumise tagajärjel tekkinud nahavigastuste korral tuleb haav ja selle lähem ümbrus puhastada, tarvitades desinfitseerimiseks Burovi, tinaatsetaadi (4%), rivanooli (0,1%), püoktaniini (10%) j. t. lahuseid. Pärast puhastamist võib haava katta joodtinktuuriga, kreoliinsalviga, püoktaniinilahusega jne.

Näidistatud esmaabi võib ravimise suhtes mittekompetentne isik teostada vaid hädavajalisel juhul ja ainult lihaserikastel kehaosadel esinevate vigastuste korral. Ohemalt lihastega kaetud kehaosadel (turi, selg jne.) ja tundlikumate koelike (sünoviaalpauvad j. t.) vigastuste puhul tuleb tingimata pöörduda kohe vet.-arsti või vilunud vet.-velskri poole.

desse. 2. ja 5. armeel, edasitungimise direktiiv kätte saadud, tuli edasitung katkestada. Seevastu 4. ja 9. armeel tuli aga edasi võidelda Austria 1. armeega ja jälgida teda vaid teatud jooneni; 10. armee, toetatud 1. armeest, pidi ründama Ida-Preisimaad; 3. ja 8. armeel tuli samuti edasi arendada lahingut, et toetada sellega 11. armeed, kes piiras Przemyslit.

See kõik oli ettevalmistuseks Saksamaale sissetungimiseks. See sündis lääneriikide abistamise tähe all ning oli sõjalises konventsioonis ette nähtud.

See peakorterite kava ei leidnud rinde staabis heakskiitu. Nii esitas Ruzski oma ja Ivanov oma kava. Kuid peakorter jäi oma kavale truuks ja asuti ette valmistuma. Ettevalmistuse aeg oli liialt lühike sellase suure operatsiooni läbiviimiseks. Eelnevad suured lahingud olid väeosi väsitanud, üksused polnud täisarvulised, puudus oli relvadest, laskemoonast jne. Sakslased püüdsid Vene raadiogrammid kinni ja teadsid väeosade asukohti, suurust ja lahingukavu. Peakorter määras operatsiooni alguseks hiljemalt 12. novembri, mis küll sündis liitlaste nõudel.

Sakslased lootsid oma ettevalmistustega lõpule jõuda 17. novembriks. See neid ei heidutanud, et venelased algavad pealetungi mõni päev varem. Sellega oleks selgunud täpsemalt venelaste suund. Sakslased kavatsesid esialgselt taanduda 130—140 kilomeetrit, et väsitada Vene vägesid ja tuua nad halvematesse tingimustesse, lõhkudes taandudes kõik liiklemisteed ja sillad.

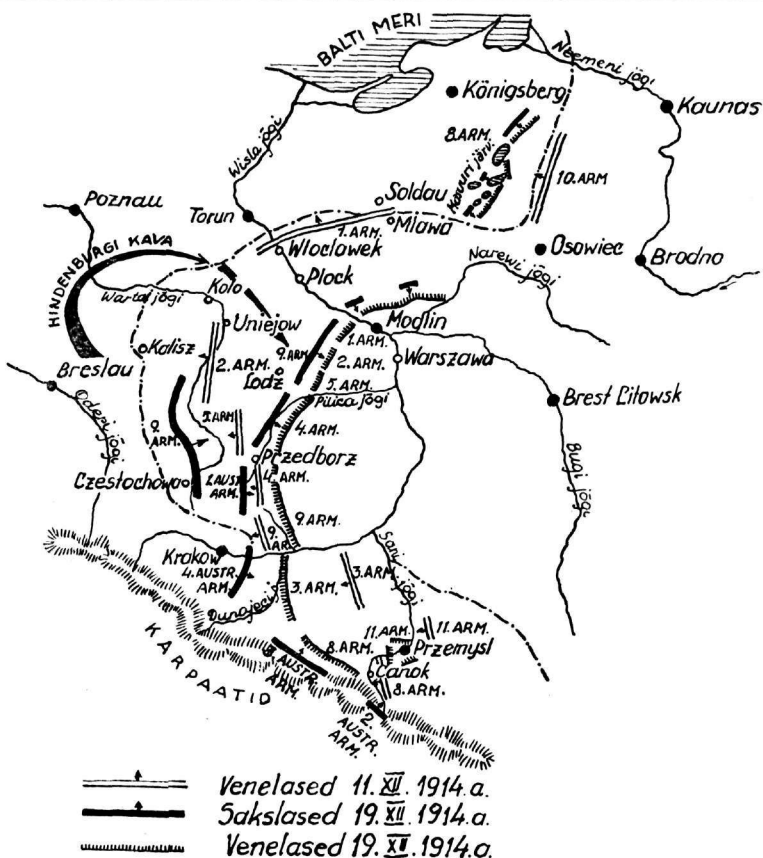
Tegelikult ei saanud kumbki pool täiel määral oma esialgset kava teostada.

Looduslikud eeltingimused.

Kõik järgnevad lahingud rullusid maa-alal, mida põhjast piirab Visla jõgi, alates Bzura suudmest kuni Vloclaveki linnani, läänest Vloclavek, Kolo, Varta ja Vidavka jõgi, lõunast Dzialoszyn-Przedborz ning idast Pilica jõgi kuni N. Miasto linnani, edasi mööda Ravka ja Bzura jõgesid. Selle nelinurga keskel asus Lodzi linn ning ta pikkus oli põhjast lõunasse (Vloclavek-Novorodomska) 175—180 kilomeetrit, laius idast läände (N. Miasto-Vielun) 140—145 km. Tandri keskel on 20—25 meetri kõrgune platoo, suurusega 20×25 km, mille üksikud mäekuplid küünivad kuni 50 meetrini. Kõigest hoolimata ta omab siiski suure tähtsuse, kuna esiteks siit hargnevad mitmesse külge mäeseljandikud, mis on lähteiks jõgedele, nagu Mroga, Modzanieze, Bzura, Miazga j. t.

Need hargnevad mäeseljandikud kujutavad endast rea ebareeglipäraseid mäeahelikke, mis on enamikult veerjad kühmud. Vaid üksikud neist omavad teravaid kupleid ning jõgede kaldail järskke servi.

Bzura ja Visla vaheline maa on tasandik. Visla kallast on düüniline, kohati metsaga kaetud, järskude nõlvakute ja paljude kuristikuga. Visla on ka sinne suurim jõgi, 800—1000 meetrit lai ja peagu

7 meetrit sügav, kiire vooluga, sildade puudusel suureks looduslikuks kaitseks ja takistajaks opereerivatele vägedele. Visla omab rea soiste kallastega harujõgesid. Tähtsaim neist on Bzura, mis jookseb kord läände, siis itta ja viimaks põhja. Ta laius kõigub 20—60 meetri vahel ja ta on 5 meetri ümber sügav. Kohati ta omab soisi kaldaid. Leczyca-st peale laieneb soo kuni 5 kilomeetrini, mida võib ületada vaid paarist kohast.

Teine tähtsam jõgi on Oderi haru Varta, laius 30—100 meetrit ja sügav kuni 5 m. Ta omab rea madalikke ja läbikäiguteid. Ta harujõgedest on tähtsaim Nier, mis oma alamjooksul Nida suudmest kuni Dableneni on täiesti soostunud kallastega. See soo ühtub Nida ja Bzura äärsete soodega, ulatub 40—50 kilomeetrini läänest itta ja on 10 kilomeetrit lai. Sellest suurest soost pääseb üle vaid paarist kohast.

Visla vasemal kaldal Kovalist kuni Lonezini on rida järvi, kohati soostunud vahedega, kohati kaetud kõrgete liivadüünidega, mis on raskesti ületatavad.

Elanikkonnast on 77% poolakaid ja 15% saksa koloniste.

Operatsioonide algus.

Lahingud algasid 11. novembri hommikul ja kestsid kuni 19. detsembrini. Pole võimalik neid üksikasjaliselt kirjeldada, võime neid vaid mainida. Tähtsaimad neist oleksid: Vloclaveki, Kutno, Lodzi, Loviczi, Lodzi, Pabjanice ja

teised. Vene 1. armee asus saadud direktiivi täitma ja vallutas 5. korpusega Vloclaveki, mis aga viis Saksa 9. armee juhatuse veendumusele, et venelased on teada saanud nende sõjaplaanist ja on koondanud siia jõude sakslaste rünnaku pareerimiseks. Mackensen soovitas purustada üksikult iga uue saabuva Vene korpuse, mis tooks endaga kaasa vastase kava nurjumise ja hoiaks initsiatiivi oma vägede käes. Sellega nõustus ka Saksa peakorter ja lubas alustada operatsiooni enne lõplikku vägede ümbergrupeerimist. Hindenburgi käsu kohaselt algasid Saksa väed 11. XI liikumist, et lüüa Vene 2. armeed raudteeliinide Torun-Loviczi ja Kalisz-Lodz-Loviczi vahelisel maa-alal. Esimene ülesanne oli V Siberi korpuse purustamine Vloclaveki juures. Sakslasil oli V korpuse vastu enam kui kahekordne ülekaal ja nad lootsid korpuse täieliselt hävitada.

Kui sakslaste pealetung sai teatavaks, oli venelasile selge hädaoht, mis ähvardas korpust, ja teda püüti abistada, kuid armeede ülemad kauplesid omavahel ja kõrgema väejuhatusega seni kui oli juba hilja. 12. XI algas lahing Vloclaveki juures, kuid vaatamata sakslaste suurele ülekaalule ei edenenu see sugugi nii nagu pealetungijad ette nägid. Eriti kannatasid ratsaväe osad. Paaripäevase lahingu järele taandus küll V korpust, kuid mitte hävitatult.

Sakslased algasid sõjategevust viis päeva varem kui nende kavas oli ette nähtud ja Vloclaveki vallutamiseks nad kindlustasid endale manööverdumise, et jõuda Hindenburgi poolt ettenähtud joonele.

Vene peakorter pidi nüüd oma kava kõrvale heitma ja uue leidma. Ta leidis lihtsa lahenduse — andis Ruzskile vabad käed. Üksteist päeva valmistuti eelmise ülesande jaoks ja nüüd jäi uue kava ellurakendamiseks aega pool päeva. Olustiku järjest muutus tuli üha koostada uusi kavasid. Üldse puudus venelasil kindel siht kogu nende operatsioonide ajal.

Venelaste pealetungimine oli tõsiseks hädaohuks keskriikidele. 1., 2. ja 5. armee omasid 383 pataljoni, 312 eskadroni ja 1311 suurtükki, 4. ja 9. armee olid peagu niisama suured.

Tänu Hindenburgi kavale tal õnnestus salaja ümber paigutada 9. armee venelaste tiivale ning anda siit löök oma 192 pataljoni, 194 eskadroni ja 1180 suurtükiga. Ta armee oli küll poole väiksem, kuid seevastu hästi varustatud ja koondatud. Vene väed olid laiali ja mitte kuigi hästi varustatud ega ka mitte täies koosseisus. Nii puudus neil sõdureid 20% ja ohvitseride 55% normaalkoosseisust. Kaadriohvitseride oli vaid 15%. Kuulipildujaid oli 100 ümber vähem kui oli ette nähtud ja ¼ kergeid suurtükke tuli laskemoona puudusel tegevusest kõrvaldada. 80 lennuki asemel oli neid kõigest 11, osal sõdureist puudusid püssid.

Vloclaveki lahingu järele taipas Vene peakorter kohe, et ta kava pole läbiviidav, kuid ta andis

volitused Ruzskile, kes püüdis energiliselt veel ellu rakendada peakorteri kava. Viimane aga ei sõandanud seda Ruzskile keelda ja asi läks oma rada. Ruzski alguses ei taibanud sakslaste manöövrit. Kui see selgus, valmis tal rida kavu, mida ta aga ei rakendanud järjekindlalt ellu ja kaotas seega vahest võidugi. Ka Mackenseni tõttamine oli enneaegne, mis enneaegselt paljastas Hindenburgi kava. Oleks sakslaste rünnak alanud ettenähtud ajal, siis oleksid Vene 2. ja 5. armee takistamatult edasi liikunud ning jõudnud Kalisz'ini. Mackenseni löök oleks olnud otsustav ning Ruzskil ei jatkunuks enam aega sooritada vasturünnakuid.

Lodzi lahing näitas, et sakslased rühivad sihikindlalt oma eesmärgi poole — ümber piirata Vene 2. armee — mis neil aga ei õnnestunud jõudude vähesuse pärast. 2. ja 5. armee lahingute algul sattusid olukorda, kus neil tuli tegutseda oma äranägemise järgi. Nad tulid sellega nii hästi toime, et Mackenseni kava ei olnud enam läbiviidav, ülaltähendatud põhjusil.

Kolmandal Lodzi lahingute perioodil Ruzski leidis, et ta on löödud, ja andis taandumise käsu siis, kui oli väljavaateid võiduks. See korraldus rikkus vägede tegutsemise ühtlust ja seega pääsis haarangust välja Schefferi grupp. Sakslaste ebaedu põhjustas Vene 2. ja 5. armee lähenemine. Et Lodzi all olukord veel ei selgunud, siis Hindenburg muutis oma kava, otsustades ühe tugeva löögi asemel anda kaks üksteisele järgnevat vähemat lööki. Esimene löök kannab Pabjanice lahingu nime. Parajasti oligi tol momendil 5. armee taandumas ja lahingud venisid pikale, mis lõppesid armee asumisega temale ettenähtud positsioonidele. Teine löök on Loviczi lahing. Ka siin taandus armee juba ja nüüd sakslased muutsid taktikat. Jäeti kõrvale ohvriterikkad suured rünnakud ja venelasi külvati üle ägedate suurtükimürskudega. Sellele järgnesid väikesed rünnakud, mis viisid venelased segadusse. See oli küll aeganõudev, aga venelased pidid taanduma, kuna laskemoonast oli suur põud. Vaevalt saadi veerand sellest, mida vajati.

19. detsembril Vene väed võtsid sisse uued positsioonid. Lodzi lahingud olid lõppenud.

Vene rinne oli 150 km ümber nihkunud tagasi Visla poole, kuna aga tiivad liikusid jälle edasi. 10. armee jõudis Masuuri järvedeni ja 3. ja 8. armee jõudsid Sani ülemjooksu Dunajeczi suudme joonele. Venelaste kaotused olid aga väga suured.*) 1., 2. ja 5. armeel võis olla 516.888 tääki ja 31.920 mõõka, neist langes rivist välja 282.000 tääki ja 5260 mõõka.

Samuti olid sakslased saanud ränki kaotusi. Mõlemad pooled olid väsinud. Paari värsket korpust omanine kummalgi poolel oleks viinud ükskõik kumma poole kokkuvarisemisele.

*) G. K. Korolkov — Lodzinskaja operacia.

Põhikõne jutu lõpp

Soomusautod, kahele poole tuld sülitades, sõitsid Sänna mõisa peale, meie neile järele. Punaseil oli nüüd nii kiire, et nad ei teadnud, kuhu põgeneda. Sänna oli enamlastist tühi. Tekkis kahtlus, kas kõik punased olid põgenenud — võib-olla nad olid kuhugi endid peitnud. Pimedus aga ei võimaldanud seda kindlaks teha. Paari mehega otsisime mõisa tööliste elamud ja hooned läbi, kuid kusagil me punaseid ei leidnud. Töölistest ei saanud aru, kumba nad pooldavad, kas punaseid või meid. Ainult üks eit hädaldas, et enamlane on põgenemisel temalt varastanud pätsi leiba ja kasuka...

Meestel oli mureks vaid magamine. Üldse võis meid olla 80 mehe ümber ja 4 ohvitseri, pealeselle automehed ja osa eskadronist.

Lossi aknad olid purustatud. Teisel korral leidsime ruumi, mis oli tarvitamiskõlvuline. Meeste väsimuse pärast me ei võinud rohkem valveposte välja panna kui neli — liigagi vähe, et olla kaitstud suures mõisas, kuhu oli hõlpus ligi pääseda. Poste pidime vahetama iga kahe tunni järele ja igas postis oli kaks meest. Lepisim 1. roodu veltveebliiga kokku valve suhtes. Ta pidi poste vahetama kella 12, pärast seda pidin seda teema mina. Ronisin raamatukapi otsa ja vajusin unne. Ärkasin hommikul kella 4 paiku. Vaatasin imestades ringi. Mehed kõik magasid, samuti valvurid ukse juures. Meil olid mõned vangid, needki magasid koos valvuritega.

Esimene mõte, mis läbistas pea, oli, et miks pole 1. roodu veltveebel mind õigel ajal äratanud ja kas valvepostid tõesti seni olid vahetamata! Silmitsesin toas ringi, kuid veltveebliit polnud näha. Väljusin, et selgitada, milles asi seisab. Kõik oli vagune, kedagi ei olnud liikumas. Seal sõitis üks eskadroni mees õue ja hõikas: „Kurat, kas olete veel elus või, valvepostid on punaste poolt tapetud.“

Taipasin, et see ehk oligi põhjus, miks veltveebel mind ei tulnud äratama. Äratasin mehed ja läksin poste kontrollima.

Teisel pool asuvad postid olid seisnud vahetuseta kogu öö ja loomulikult kirusid. Nad olevat küll kuulnud teiselt poolt mõisa kisa ja mõnd lasku, kuid siis olevat kõik vakka jäänud. Nad pole teadnud midagi paha aimata.

Järgmisel postil Võru-poolsel küljel selgusid kõik põhjused, miks lasti ja mis kisa see oli.

Valvepostid olid tääkidega surmatud. Teel lamas veltveebli laip, kuuliauk peas. Ta hoidis kõvasti püssi pihus. Samas lamas ka tema poolt surmatud punane.

Ta oli oma eluga meid päästnud. Laskmine oli vist viinud enamlasted veendumusele, et nüüd oleme juba häire seisukorras. Poleks olnud mingi vägitöö meid, uinuvaid mehi mõisas, kas maha tappa või vangistada...

Siin Sänna mõisa all langes ka kapten Luiga noorem vend Johannes. Ta oli vist neljateistkümnendaastane...

Oli vaja kedagi saata luurele. Imelikul kombel polnud seekord soovijaid. Küsisin siis noorelt Luigalt: „Kas sina ka ära ütled?“

„Noh, kui keegi ei söanda minna, siis lähen mina.“

„Vali siis endale kaaslane.“

Ta oli rahuliku iseloomuga, vähese jutuga, külma-vereline ja julge, ega kaevanud kunagi. Ta oli paljudede eeskujuks. „Enne ma tagasi ei tule kui olen paar punast mättasse löönud.“ Umbes tunni pärast jooksis ta kaaslane suure ähmiga tagasi ja seletas:

„Liikusime maantee lähedal metsa all edasi, Luiga minust sammu 4–5 ees. Järsku kohtasime punaseid. Luiga tulistas esimesena ja vaenlane langes. Seepeale kõlas veel üks lask ja Luiga langes surnult maha.“ Tema pöördunud siis kiiresti abi järele. Tiheda metsa tõttu polevat ta suutnud punaste arvu kindlaks teha.

Vaevasin end mõttega, miks saatsin selle noore poisi. Oleksin juba pidanud ette teadma, et sunnitud luurekäik ei anna kunagi häid tulemusi. Kuid ei või ka ette teada, et see ebaõnnestub.

Sõda ongi selleks, et surma saada, kellele see on ette määratud.

Meeste viha tõusis haripunktini. Tormasime koos s.-autodega edasi. Punaseist polnud jälgegi. Ainult noore Luiga laip läbilastud peaga...

Lõpuks veetsime siin Sänna mõisas ka mõned rahu-likud päevad, suvitades ja kalu püüdes.

Haavamine ja surnukuur.

Olime Valgas seisnud paar päeva. Ilmad olid haruldasetl kenad, nii et võisime välja puhata eelmisist rabelemisist. Sõdurite meelelahutuse eest püüti igati hoolitseda, isegi fronditeater sõitis ringi ja pakkus nii palju kui ta ise oskas. Muidugi püüti mängida sellaseid näidendeid, mis arvati sõduripoisile meeldivat. Linnas olles ei huvitanud enamikku sõdureist näidend ise, vaid sellele järgnev tants. Muidugi ei saanud fronditeater olla igal pool ja alati. Pidasid korraldati ka ilma teatri abita, ja ega need olnud vähem lõbusad.

Nii oli seekordki „Säde“ saalis õhtul pidu. Juba päeval ütles rongivana:

„Poisid, täna on „Sädes“ pidu, lähme peole!“

Seda ei lastud endale kaks korda ütelda. Mõtlesin, et lähen peole erariideis. Läksin ema juurest läbi ja riietusin ümber.

Pidu jõudis kella 11 ümber haripunkti. Seal hüppas aga keegi ohvitser näitelavale ja hõikas: „Soomusronglased, jalamaid rongile, läheb madinaks!“

Meile oli pidu lõppenud. Kiiresti voorimchele ja koju, et ümber riietuda. Lahkudes ütlesin emale:

„Kui minuga peaks midagi juhtuma ja ma tagasi ei tule, siis saad rongilt poolteise kuu palga ja mõnigaid lisarahasid veel manu.“

„Miks sa täna sedasi kõneled, varem sa pole kunagi sihukest hullu juttu ajanud,“ noomib veel mind ema.

Nüüd sõitsime Stakelnit vallutama. Koos meiega sõitsid veel 2. ja 4. rongi dessandid ja väike salk soomlasi.

Ka 3. polgu roodud pidid kõrvalt peale tungima. Dessantide ülesandeks oli läbi murda vaenlase kindlustatud liinist Kantsi talu juures, mis oli Stakelni ees.

Hommiiku hämaruses liikusime enamlaste kaevikute poole, mis olid ees metsaveerel. Meil tuli läbistada lage heinamaa. Mehed olid täna millegipärast väga närvlikud, jonnisid ja tülitsevad üksteisega. Keeldu ega märkusi ei pandud tähelegi.

Jõudnud vahest 300—400 sammuni enamlaste kaevikuist, avasid viimased meie peale ägeda kuulipilduja- ja püssitule. Mina olin aheliku vasemal tiival, kui madin algas. Tormasime küll hurraaga edasi, kuid vahemaa oli suur ja nii mõnigi mees sai pihta. Meie tormijooks vaibus ja enamlaste tuli suurenes. Veidi vasemal märkasin üht kivivundamendiga heinaküüni. Tõmbusin oma meestega küüni varju, sest kivine alus kaitsis meid kuulide eest, kuna poolmädanenud palkidest kuulid läbi jooksid.

Olime punaseist vahest 150 sammu eemal ja tulistasime neid küüni nurga tagant. Meie hulka oli sattunud soomlane, vist ohvitser. Lamasime kõrvuti ja tulistasime punaseid. Viimased nähes, et otsejoones meid ja ahelikku on raske tabada, olid viinud oma kuulipilduja raudteele ja püüdsid meid tabada kõrvalt. Vaadeldes punaste toimingut ei olnud ma tähele pannud oma naabri, soomlase, tegevust. Nüüd temale pilku juhtides imestasin, kui põhjalikult ta sihtis. Imestasin, et miks ta kord päästikut ei vallanda. Lähemal sihtimisel avastasini, et kuul oli ta pea läbistanud, tuues silmapilkse surma.

Ka meie ahelik tõmbus tagasi. Olime siin küüni varjus veidike eespool üldist aheliku joont ja ka enamlastele lähemal, nii et meil oli taandumine raskendatud. Õnneks olid aga selja taga, mitte just kaugel, liiva- või kruusaaugud. Nende kaitsel lootsime pääseda siit ebameeldivast olukorrast. Tegin korralduse, et mehed ükshaaval püüaksid pääseda liivaauku. Tol momendil, kui üks jooksis, tulistasid teised. Kõik olid õnnelikult läbistanud hädaohtliku vööndi ja tervena sukeltnud liiva. Kord oli minu käes. Põksuva südamega valmistusin üle hüppama kuulide sajast — ja olingi liivaaugu kaldal. Heameelega näitasin enamlastele rusikat. Samal hetkel tundsin rinnus valu ja kukkusin liivaauku. Kuul oli selja tagant sisse tunginud ja eest rinna kohalt väljunud. Õnnetuseks olid aga teised juba lahkunud, nii et jäin üksipäini siia. Kiiresti rebisin riided katki. Kuuli väljumisauk oli nii suur, et sinna oleks tikutoos vabalt sisse mahtunud. Tegin kuidagi hädaabisideme ja katsusin jalule tõusta. Sellest ei tulnud midagi välja. Ehmatusega märkasin, et enamlased väljusid kaevikuist. Kuidagi ei tahtnud elu-

sana nende pihku sattuda. Tegin siis otsuse lõppu kiirustada. Püüdsin saapaninaga päästikut vallandada, kuid sellest ei tulnud midagi välja, sest saapanina ei mahtunud päästiku ligi...

Järsku märkasin, et võsastikust väljus kaks meest — kui ma ei eksinud, siis teise rongi mehed. Üks neist taarus jalgadel ja liikus teise toetusel. Palusin mind avitada ja mitte maha jätta. Minu palvele vastati:

„Saame vaevalt ise edasi, kuidas me siis sind veel aitame!“

Meel läks esiteks nukraks, siis kurvaks, kuna viimaks süda läks täis. Haarasin püssi ja sihtides mees-tele ütlesin:

„Kui nii, siis sureme seltsis!“

Mehed olid siiski, kas püssi ähvardusel või muidu, taibanud, et mind maha jätta ikkagi ei sobi. Teine neist oli saanud põrutada, kuna kogu aeg kees suur-tüki kahevõitlus, ja toibus silmanähtavalt. Nad aetasid minu kokkuseotud püssidele ja asusid mind kandma, varjates end enamlaste tule eest põõsaste varju. See polnud kuigi mugav olemine. Tuli läbistada metsa ja raba, iga liigutus sünnitas valu. Kandjad väsisid. Palusin neid lõpetada kuuliga minu piinad ja päästa endid. Enesest arvasin, et ega ma enam ellu jää. Kuid mehed keeldusid täitmast minu palvet. Viimaks jõudsime omade juure välja. Siia oli juba käsutatud taluvankreid põhuga. Igale vankrile laoti 3—4 haavatut ning sõit läks rongi poole. Ühel legendikol sattusime enamlaste suurtükimürskude saju alla. Hobused hakkasid perutama ja hüplema. See oli tõeline põrgupiin. Siiski kõigest äpardusist hoolimata jõudsime soomusrongi juure. Rong sõidutas meid kiiresti Valka. Valgas ootas meid juba pikk sanitaarrong. Orkester mängis jaamaesisel lõbusaid lugusid, uskudes, et surnud ja haavatud tunnevad sellest üpris head meelt.

Sanitaarvagun oli ilustatud kaskedega, kõik oli valge ja puhas. Teissuguses olukorras oleks sõit sel- lase rongiga olnud tõeline nauding.

Sattusin väikesse kupeesse, kus oli ruumi kahele. Minu naaber oli kergemini haavatud, tegi muhedat nalja igauhega. Siin käis ka külastajaid. Ma olin rohkem surnud kui elus. Lamasin silmad kinni ja kuulasin. Vaim oli liigagi erk. Üks külastaja küsis minu naabrilt, kas ma olevat surnud. Naaber tegi üli- tõsise näo ja ütles:

„Imelik, varem ta ei teinud kunagi sääraseid rumalusi, kuid nüüd on ta juba kolmandat päeva surnud.“

Ka õdedel oli arvamine, et sooritan sellase rumala teo, suremise. Kuulsin, et vanem õde tegi mingi korralduse, noorem aga vastas: „Oh mis, ei see Tartuni jõua.“ Keskööl saabus meie haavatute ešelon Tartu. Keegi korraldas, et enne tuleb kergesti ja siis raskesti haavatud sõidutada haiglasse, kuna raskesti haigete kohaletoometamine võtvat palju aega.

Mind ja naaber asetati kanderaamile ja viidi suure kaubaaita, kus asus vastuvõtmispunkt.

(Järgneb.)

Meilt ja mujalt

1. septembril algas vaenuline tegevus Saksamaa ja Poola vahel. Pärast seda, kui kõik katsed lahendada pinev vahekorral rahulisel teel nurjusid, andis Saksa riigikantsler Hitler 1. septembril oma vägedele käsu Poola vastu relvaveda välja astuda. Ühenduses sellega Hitler esines riigipäeval suure kõnega, kus ta rõhutas, et sõjategevus Poola vastu ei lõpe enne kui Saksa eesmärgid on saavutatud. Juba esimesel päeval sooritasid Saksa sõjalennukid pommirünnakuid Poola linnadele, millega käis kaasas maavägede aktsioon. Arvestades tekkinud olukorda Inglismaa ja Prantsusmaa, kes on otsustanud alanud võitluses kindlalt jääda Poola kõrvale, kuulutasid välja üldmobilisatsiooni. Inglise alamkojas pidas peaminister Chamberlain lühikese kõne, milles ta tähendas, et on tulnud silmapilk, kus teod on vajalisemad kui sõnad. Chamberlain kinnitas, et vastutus sõja eest langeb vaid ühele mehele — Saksa kantslerile — kes tõukas maailma viletsusse. Ühenduses Euroopas tekkinud sõjala olukorraga Eesti kuulutas sõdivate riikide suhtes oma valju neutraliteeti. Ametlikult teatati, et Vabariigi President on Vabariigi Valitsuse ettepanekul otsustanud kuulutada, et Eesti Vabariik jääb valjult erapooletuks sõjas, mis on puhkenud välisriikide vahel, ja et selle erapooletuse säilitamiseks võetakse kohaldamisele kõikide sõdivate riikide suhtes, arvates 1. septembrist 1939, erapooletuse korraldamise seaduse eeskirjad.

Ühes Eestiga avaldasid 1. septembril erapooletuse deklaratsiooni ka Soome, Läti, Leedu, Rootsi, Daani ja Norra valitsus.

3. septembril teatati juba sakslaste edust kõikidel frontidel. Berliini teatel on 2. septembri pärastlõunal ja 3. septembri hommikutundidel Saksa väed kõikidel frontidel edukalt edasi tunginud sügavamale Poola territooriumile. Czesochowa on vallutatud Saksa vägede poolt. Wielunist ida poole on ületatud Warthe. Uhtlasi on tagasi löödud koridoris äralõigatud Poola vägede katse läbi murda lõuna poole. Berent on sakslaste käes. Poola vastu tegevusse rakendatud Saksa õhujõudude divisjonid valitsevad täieliselt Poola õhuruumi. Seni veel tegevusse rakendamata õhujõud on valmis oma lennuangarides.

Samal ajal teatasid Poola allikad Saksa lennukite allatulistamisest mitmel pool ja Poola ratsaväeüksuste pealetungist Saksa territooriumile. Varssavist teatatakse veel, et kui sai teatavaks Briti valitsuse ajalooline otsus ja peaminister Chamberlaini deklaratsioon kell 11.15, andis Poola raadio selle sõnumi kohe üle kõigile Poola kuulajaile. Mulje oli suur. Vaimustus oli üldine. Samasuguseid tundeid ilmutati Prantsusmaa vastu, kelle astumine sõtta sai teatavaks veidi hiljem. Välisminister Beck sai vaimustatud kiiduavalduste osaliseks uulitsail, kui ta sõitis autos välisministeeriumist Briti suursaatkonda. Seal ta tuli ühes suursaadiku Kennardiga rõdule. Beck esines lühikese kõnega, mis anti kohe suursaatkonnast edasi raadio teel.

Berliini pimendati 3. septembri õhtul. Samal ajal Hitler alustas isiklikult sõitu idafrontile.

4. septembril teatati üha suurematest Saksa vägede võitudest Poola territooriumil. Saksa teatel on nende õhuvägi katkestanud hulga Poola raudteeline ja on lõpetatud Poola koridori põhjaosas seisvate Poola vägede äralõikamine. Gdynias lasti põhja kaks Poola allveelaeva ja miiniristleja „Wicher“, mis Tallinnagi on külastanud. Poola kindralstaabi teadaandes 4. septembrist üteldakse järgmist: Saksa õhurünnakud Poola territooriumil on jätkumas. Pühapäeval on pommitatud Varssavit, Deblini, Radomskot, Toruni, Poznani, Krakovit, Plockit ja hulka teisi linnu. Poola

lennukid ründasid pühapäeval enne lõunat Saksa soomustatud üksuste koondust Czesochowa piirkonnas, pommitades edukalt kaht vaenlase motoriseeritud kolonni ja tekitades suuri kahjusid vaenlasele ta positsioonidel. Toruni lähedal toimunud õhuvõitluses Poola lennukid on laupäeval alla tulistanud üheksa vastase lennukit. Laupäeval on üldse alla tulistatud 27 Saksa lennukit, kuna Poola on kaotanud 11 lennukit. Sileesia ja Karpaatide läänepiirkonnas on jätkumas sakslaste tugev pealetung. Vaenlane on rakendanud aktsiooni tugevaid jõude. Sakslaste tugevaid soomusüksusil on õnnestunud sisse tungida Czesochowa suunas, sundides meid lahkuma mainitud linnast. Sakslaste suure üleoleku tõttu, toetatuna paljudest soomusüksustest, raskesuurtükiväest ja lennukist, on meie väed sunnitud Sileesias tagasi tõmbuma. Ida-Preisimaa sektoris on jätkumas võitlused piiriäärseis piirkonnas. Gdynia ja Danzigi piirkonnas oleme vastu-rünnakuga tagasi võitnud Orlowo ja Kacki.

Londoni informatsiooniministeerium teatas, et õöl vastu 4. septembrit sooritasid Briti kuninglikud õhuväeüksused laiaulatuselise luurelennu Põhja- ja Lääne-Saksamaa kohale. Saksa õhujõud ei astunud võitlusse. Laial maa-alal pilluti alla enam kui kuus miljonit lendlehte Briti noodiga Saksa rahvale. Pariis teatab, et frondil tehakse progressiivseid ettevalmistusi. Meredel on alanud kaubalaevade torpedeerimine ja kinnivõtmine-läbiotsimine. Suur-Briti reisiaurik „Athenia“, mis oli teel Ameerikasse, lasti Hebrüididest 200 miili lääne pool põhja. Laeva pardal oli 1400 inimest, kelledest enamused päästeti appirutanud laevade poolt. Rio Grande kohal uputas Briti ristleja „Ajax“ Saksa kaubalaeva „Olinda“, kusjuures meeskond vangistati.

5. septembril sooritasid 30 Poola lennukit õhurünnaku Berliinile. Hiljem kõik lennukid pöördusid tagasi oma baasi. Samal ajal Briti kuninglikud õhujõud sooritasid uue laiaulatuselise luureretke Saksamaa kohale, pildudes alla enam kui kolm miljonit lendlehte ärakirjaga noodist Saksa rahvale. Ka kõik Briti lennukid pöördusid oma baasi tagasi. Vaenulistelt rinnetelt teatatakse sakslaste uutest edasitungidest Poola maa-alal. Saksa õhuväed jätkavad Varssavi pommitamist. Saksa teatel Saksa õhuväed valitsevad täieliselt Poola õhuruumi, kusjuures hulk Poola lennukid olevat alla tulistatud. Ka olevat hävitatud mitu Poola diviisi ja võetud rohkesti vange. Pariisis ja Londonis korraldati õhuhäireid.

Briti informatsiooniministeeriumi teadaandes kinnitatakse, et Briti kuninglike õhujõudude üksused on teostanud eduka rünnaku Saksa sõjalaevadele Wilhelmshavenis ja Brunsbüttelis, mis asub Kieli kanali sissekäigu juures. Mitu tugevajoulist pommi tabas Wilhelmshaveni juures üht Saksa lahingulaeva, mis sai tõiseid vigastusi. Brunsbüttelis on teostatud rünnak teisele Saksa lahingulaevale, mis oli ankrus sealse muuli lähedal. Ka mainitud lahingulaev on saanud raskesti vigastada. Operatsiooni ajal, mis teostati väga ebasoodsa ilmastikuga, Briti õhujõududele tungisid kallale Saksa lennukid, mille tagajärjel Briti õhujõud said mõningaid kaotusi.

Üks Inglise lennuk, kes oli tagasi pöördumas oma baasi, pildus kogemata pomme Daani linnale Esbjergile, mille tagajärjel purunes üks kolmekordne maja ja kaks isikut sai surma ja kolm haavata. Eksitust seletatakse lennukijuhil orienteerumisvõime kaotamisega, kuna ta lendas pealpool pilvi ja arvas end viibivat lahtise mere kohal.

Majandusministeerium avaldas määruse, mille järgi keeldakse kaubahindade spekulatiivne tõstmine. Üksikud ärid on juba saanud sellest keelust üleastumise pärast karistada.

6. septembril vallutasid edasitungivad Saksa väed Poola linnad Krakovi ja Kielce. Saabunud Krakovi, läksid Saksa kindralid kohe Waweli lossi, et anda au marsal Pilsudski mälestusele. Saksa sõjavägede ülemjuhatause teadaandes 6. septembrist ütdeldakse, et Ida-Ulem-Sileesia tööstusmaa-ala on sakslaste käes, mis tähendab Poolale suurt majanduslikku kaotust, sest teatavasti kujutab Ulem-Sileesia Poola rikkuse allikat. Saksa vägede edasitung viimaste päevade kestes on olnud erakordselt kiire. 6. septembri ülevaates märgitakse, et Saksa väed lähenevad juba Poola pealinnale Varssavile kahest kohast. Paljud Poola väeüksused on täiesti ära löigatud ja nende edaspidine saatus on teadmata. Sakslaste teatel Ida-Ulem-Sileesia tööstuspiirkonna ja Dombrova tööstuspiirkonna vallutamine tähendab Poolale peaaegu kogu ta rasketööstuse kaotamist. Seega langeb ära Poola relvatööstuse varustamine vastavate eelsaaduste ja poolfabrikaatsaadustega. See tähendab omakorda peagu kogu kahuri-, püssi- ja kuulipildujamaterjali produktsiooni, samuti soomusplaatide tootmise, äräjäämist. Sama on maksev ka lennuki- ja automootorite, autode ja soomusautode, lokomotiivide ja raudteevagunite kohta. Vallutatud piirkonnas toodetakse enam kui 95 protsenti Poola kivisöest. Ulejäänud osa langeb Krakovi piirkonnale, mille vallutamine seisab ees. Pealeselle asub Saksamaa poolt vallutatud piirkonnas kümme tsingi- ja tinakaevandust, mille toodang ulatub aastas 108.000 tonnini, moodustades 100 protsenti Poola toodangust sel alal. Vallutatud maa-alal asuvad lämmastikutehased tootsid aastas umbes 20.000 tonni lämmastikku — umbes 50 protsenti Poola kogutoodangust. Rida sõjamajanduslikult tähtsaid saadusi, nagu väävelhape, bensool ja oleum, saadi peagu täiel määral vallutatud tööstuspiirkonnast. Hävitused ja kahjud on väikesed. Saksa väeosad lähenevad Jaslo maaõli-piirkonnale, mille aastatoodang on 118.000 tonni, moodustades 24 protsenti Poola maaõli üldtoodangust.

Läänerindelt saabusid esimesed teated alanud võitluste kohta. Prantsuse Maginot' ja Saksa Siegfriedi liinide vahel oli esimene raskekahurväe duell, mis kujunes eriti ägedaks Moseli piirkonnas. Prantslaste teatel on nende väed teotanud mõningaid kohalikke nihutamisi.

8. septembril tungisid Saksa eelväed Varssavini, mis oli üllatuslikult kiireks löögiks Saksa vägede poolt seni peetud välksõjas. Saksa vägede kiire edasiliikumine on sündinud kihutamise kiirusega, mis on seletatav ainult motoriseeritud üksuste löögijõu abil.

Erapooletud sõjalised vaatljad Poolas märgivad, et poolakad ei või alustada lahingut suuresti ülekaalus vaenlasega 2500 kilomeetri pikkusel frontil, mispärast nad on lühendamas fronti pikkust. Siiski marssal Smigly-Rydz annab varsti käsu peatumiseks ja teatab, et poolakatele on saabunud silmapilk asuda kaevikuisse. Teated Poolast näitavad, et Poola väeosad taganevad ilma segaduseta või moraali kaotuseta, ja Saksa ametlikus teadaandes tunnistatakse nende vaprust. Poola ohvitserid meenutavad, et marsal Smigly-Rydzil on suuri kogemusi senises sõjapidamisviisis, kuna ta võitles 1920. aastal vaenlase vastu, tõmmates oma diviisid Kiievist tagasi ligi 1000 kilomeetri võrra enne kui ta alustas võidukat võitlust. Senises võitluses ei ole veel toimunud ühtki laiaulatuslikku lahingut, ja seletatakse, et vähene vangilangenute arv ja sakslastele langenud kahurite arv tõendab Poola generalisimise kavade tõhusust. Arvatakse, et Poola armee peajõud ei ole veel saadetud võitlusesse, ja midagi ei ole seni kuulnud Poola väikestest tankidest, milliseid Poola armee kuuldavasti omab mitu tuhat. Sakslased on praegu edasi tungimas maastikul, mis on tasane kui piljardilaud, ja neile on suureks abiks praegu valitsev kuivus. Sügisilmastik ja muutus maastikus arvatakse toovat suurt muudatust Saksa motoriseeritud väeosade löögivõime suhtes.

Vabariigi Valitsuse koosolekul Vabariigi President K. Päts kirjutas alla otsusele, millega põhiseaduse § 144 esimene lõike ja kaitseseisukorra seaduse § 5 põhjal pikendatakse kaitseseisukorda kogu Vabariigis üheks aastaks, arvates 12. septembrist 1939. a. kell 17.

Seletuskirjas selle otsuse juure öeldakse, et kaitseseisukorra kehtivuse pikendamise vajadus on tingitud käesoleva silmapilgu pinevast rahvusvahelisest olukorrast ja sõjalisest tegevusest välisriikide vahel Euroopas, mille ulatust ja edaspidist käiku ei ole võimalik ette näha.

Erakordne aeg nõuab ka siseriigis erakordset valvelolekut, mida on asunud teostama endakaitse kindlustamiseks kõik Euroopa erapooletud riigid ja mis ka meile on möödapääsmatuks riiklikuks vajaduseks, et olla ette valmistatud kõige võimaliku ärahoidmiseks, mis väliste sündmuste mõjul võiks kahjustada meie erapooletust ja riigi julgeolekut.

Vabariigi President oma otsusega 8. septembrist k. a. Vabariigi Valitsuse ettepanekul andis dekreedina kaupade väljaveo korraldamise seaduse.

Mainitud seadusega Vabariigi Valitsusel on õigus vastavalt riigi ja rahvamajanduse tarvidustele anda määrusi kaupade väljaveo korraldamiseks, keelduda üksikute kaupade väljavedu ja määrata, et kaupade väljavedu võib toimuda ainult majandusministri lubade põhjal ja tema poolt määratud alustel.

10. septembril teatati Inglise lehtedele Moskvas, et Nõukogude poliitilistes ringkondades hinnatakse Balti riikide seisukohta praeguses sõjaolukorras tingimata kindlaks. Londoni poliitilistes ringkondades antakse neile avaldustele suurt tähtsust, kuna need tulevad Moskva autoriteetseist allikaist. Moskva kinnitab, et praeguste sündmuste areng Ida-Euroopas ei too endaga kaasa mingisuguseid tagajärgi Balti riikidele, kelle erapooletus on määratud kõigutamatuks.

Londonist teatatakse, et sõjakabineti laupäevasel koosolekul otsustati rajada edaspidine poliitika eeldusel, et sõda kestab kolm aastat või rohkem. Teadaandes, mis avaldati informatsiooniministeeriumi kaudu, lisatakse: Kõigile valitsuse departemangudele on antud juhtnõore, et plaanid tuleviku jaoks töötatakse kohe välja mainitud eelduse alusel. Vahepeal on kõik ahinõud, millede jaoks ettevalmistused olid juba sooritatud, rakendatud täies ulatuses tegelikkusse.

Reuteri diplomaatlik korrespondent tähendab, et sõjakabineti otsuses ei ole suurim rõhk pandud mitte asjaolule, et valitsus rajab oma poliitika eeldusele, et sõda kestab kolm aastat või rohkem, vaid sellele, et Suur-Britannia on otsustanud võidelda kuni rahvussotsialismi hävimiseni.

Lõppes üleriigiline tulekaitse nädal, mis õnnestus üle riigi kõigiti hästi. Nädala jooksul selgitati rahvale tuleohu ja selle vastu võitlemise tähtsust üle riigi. Tallinnas peeti üleriigilised sõjaväe ratsavõistlused, mida jälgisid ka Vabariigi President K. Päts ja Sõjavägede Ulemjuhataja kindral J. Laidoner. Võistlused õnnestusid kõigiti hästi.

11. septembril kirjutati Vabariigi Valitsuse poolt alla üldtarvitamiseks müüdava piirituse ja viina müügihindade määrusele, millega kõrgendatakse üldtarvitamiseks müüdava piirituse ja viina hinda 10—15%. Vabariigi Valitsuse otsusega lubati majandusministril Eesti välis-kaubanduse ja laevade liiklemise takistamatuks jätkamiseks kasutada rahvamajanduse elustamise fondi ressursse kuni 5 miljoni krooni ulatuses sõjaohu kindlustamise tagamiseks.

Sakslaste edasitung on pidurdumas. Saksa väed tõrjuti tagasi Varssavi otsesest lähedusest, kuigi Poola pealinnale korraldatakse sagedasi ja hävitavaid õhurünnakuid. Läänerindel jätkub prantslaste rünnak Siegfried-liini eelkindlustustele, mille juures prantslased on vallutanud rea Saksa külasid.

13. septembril kirjutas Vabariigi President K. Päts Vabariigi Valitsuse ettepanekul alla toor- ja tarbeainetega varustamise korraldamise alal majandusministrile volituse andmise seadusele, millega rajatakse õiglased alused clanike, asutuste ja ettevõtete varustamiseks. Ühtlasi anti Vabariigi Presidendi dekreedina aktsiisimaksu seaduse muutmise seadus, millega seatakse sisse lubade süsteem bensiini ostuks ja tõstetakse aktsiisimaku bensiinilt, nii et bensiini hind tõuseb 60 sendini liitrit.

Meeldivamad sordid tubakaturul!

*Mida pidevamalt neid suitsetate,
seda paremini maitsevad*

Kogu maailma

sündmustest olete
teadlik, kui loete

„Päevalehte“

Kiirelt ja maitsekalt

valmistatakse teile
**trükitööd, kõitetööd,
klišeed, etiketid jne.**

„Päevalehte“ trükikojas

Täielised

raamatute ja kirjutus-
materjalide kauplused

Pärnu mnt. 10 ● Tallinn ● Pikk tän. 2